

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Margit Orma

ESIMESTE SOTSIAALTÖÖTAJATE LOOD

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Marju Selg, MSW

Tartu 2021

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et olen töö koostanud iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõtted, seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Margit Orma

28.05.2021

Abstract

Stories of first social workers

Lack of information about Estonian social work after restoration of the Republic of Estonia through eyes of first social workers was the main reason this study had to be carried out. There have been studies about formation of social work in the 90s and in-service training provided in that period, but these studies were carried out during that time period and do not give a full picture from these times.

The aim of this study was to collect and store stories of first social workers in Jõgevamaa. Basing on interviews I put together story of every interviewee which all together gives a full picture of a social work in 1990s. Answers from interviewees provided their narrative truth which all together form so called historical truth.

I carried out interviews with six social workers who worked in 1990s in different areas of Jõgeva county. Five out of six were the first ones in their area. All their stories were somewhat different but noticeably similar. It turned out that any of them didn't have clue what social work was all about. First social workers learnt from in-service trainings and some of them also went to university. Challenges they had to face and problems they had to solve were similar due to fact that these areas were closely related. Begun working at that time was not an easy task for any of them because instructions were not clearly stated about what and how to do. Main social problems they had to face were poverty and unemployment which also led to alcoholism, poor living conditions and homelessness. According to first social workers the most difficult situations were related to children. Main focus in the beginning was to provide subsidy to the ones in need. There were not many services provided in early 90s. Different services started to come into being over time. Cooperation and support from different levels helped them cope with this very hard and honorable job.

Keywords: social worker, social work, stories, history

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Uurimuse taust	7
1.1 Sotsiaaltöö ajaloo uurimine	7
1.2 Sotsiaaltöö ajaloo uurimine Eestis	9
1.3 Eesti sotsiaaltöö hilisajaloo verstapostid	10
1.3.1 Sotsiaalne töö Eestis enne taasiseseisvumist	10
1.3.2. Eesti taasiseseisvumine: haldusreform ja sotsiaaltöötajate värbamine	11
1.4 Sotsiaaltöötajate ettevalmistus	12
1.5 Sotsiaaltöötajate ülesanded ja väljakutsed	12
Probleemipüstitus	15
2. Metoodika	16
2.1 Metodoloogilised valikud	16
2.2 Andmekogumismeetod	16
2.3 Uurimuses osalejad	17
2.4 Uurimuse käik	18
2.5 Andmeanalüüsimeetod	19
2.6 Eneserefleksioon	19
3. Sotsiaaltöötajate lood	21
3.1 Terje Lillo lugu	22
3.2 Anne Veirami lugu	25
3.3 Tiia Juhkami lugu	29
3.4 Meeri Ottensoni lugu	31
3.5 Ene Tiia Krehhova lugu	34
3.6 Tiiu Nettani lugu	36
4. Arutelu	40
Kokkuvõte	43
Kasutatud kirjandus	45
Lisad	49
Lisa 1. Intervjuu kava	49

Sissejuhatus

Minu bakalaureusetöö on pühendatud taasiseseisvumise järgse Jõgevamaa esimeste sotsiaaltöötajate mälestustele nende töö algperioodist.

Eesti Vabariigi valitsus otsustas veel enne taasiseseisvumist sotsiaalhooldussüsteemi ümber korraldada ja moodustada linnadele ning maakondadele sotsiaalhoolekandeosakonnad (Vabariigi sotsiaalhooldussüsteemi ümberkorraldamise kohta, 1991). Kohalikes omavalitsustes alustati sotsiaaltöötajate ametikohtade loomisega ja töötajate värbamisega 1990ndatel. Esimesed inimesed, kes väljakutse vastu võtsid ja sotsiaalhoolekannet üles ehitama hakkasid, on tõelised sotsiaaltöötajad.

Bakalaureusetöö teema valisin, sest mind huvitab Eesti sotsiaaltöö ajalugu, kuid esimeste sotsiaaltöötajate tööst on vähe teada – kuidas nad sellele tööle tulid ja millised olid esimeste tööaastate väljakutsed. Sisukaid uurimusi sotsiaalaralal töötajatega on läbi viinud Taimi Tulva, kuid need toimusid ajal, mil sotsiaaltöö ametikohad olid äsja tekkinud ning toimus sotsiaaltöö professioni ja hoolekandesüsteemi kiire areng. Tema uurimuste põhirõhk oli sotsiaaltöö kujunemisel ja sotsiaaltöötajate koolitusel.

Sotsiaaltöö ajaloo uurimine on oluline selleks, et aru saada, milliste protsesside tulemusena on kujunenud tänane sotsiaaltöö ning mis on see pagas, millele toetudes sotsiaaltööd edasi arendada. Minu bakalaureusetöö eesmärgiks oli koguda ja talletada esimeste sotsiaaltöötajate lugusid sotsiaaltöö algusaegades.

Lugude talletamine tähendab eelkõige nende kirjapanekut autentsel kujul ja säilitamist ajaloolise materjalina, mille tervikuna avaldamiseks on olemas intervjuudes osalejate nõusolek. See on vajalik, sest aastad mööduvad ja asjaosalised lahkuvad meie hulgast koos oma mälestustega. Talletamine tähendab ka minu analüüsi tulemusena saadud pilti Eesti sotsiaaltööst Jõgevamaal taasiseseisvumisjärgsel perioodil. Töös käsitletud perioodi piirid on paratamatult ebamäärased, sest inimeste mälestused on subjektiivsed ning 23-30 aasta taguseid sündmusi ei mäletata täpselt. Minu bakalaureusetöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis annan ülevaate sotsiaaltöö ajaloo uurimisest üldiselt ning Eestis, sotsiaaltöö hilisajaloo verstapostidest, 90. aastate

sotsiaalsetest probleemidest, millega esimestel sotsiaaltöötajatel tuli tegelda, ning sotsiaaltöötajate ülesannetest ja ettevalmistusest. Teises peatükis kirjeldan uurimismeetodit ja andmete kogumise protsessi. Kolmas peatükk sisaldab Jõgevamaa kuue omavalitsuse sotsiaaltöötajatega läbi viidud intervjuude kokkuvõtlike esitusi. Neljas peatükk on arutelu kogutud teadmiste kohta, asetades need laiemasse konteksti ja seostades teoreetilise materjaliga.

1. Uurimuse taust

1.1 Sotsiaaltöö ajaloo uurimine

Miks üldse uurida ajalugu, kui elame tänases päevas ja teeme plaane tulevikuks? Vastuseks sellele küsimusele väidab Stearns (1998), et ajaloouurimus aitab meil mõista inimeste elu ja ühiskondade toimimist, erinevate eluviiside ja sotsiaalsete institutsioonide kujunemist. Kaasaegne ajalookirjutus tihedalt seotud inimeste igapäevase eluga ja sellest jutustamisega, mis samuti on igapäevane tegevus. Inimeste lugusid jäädvustavad kirjanikud oma teostes ning neid kogutakse ka teaduslikel eesmärkidel sotsioloogide, ajaloolaste jt poolt. Sellist lähenemisviisi nimetatakse narratiivseks ehk looliseks ajalooks (Carr, 1986, Ames ja Diepstra, 2019). Looline ajaloo-uurimus tähendab, et uurija püüab jõuda ajaloos toimunud sündmuste või sotsiaalsete tingimuste ajaloolise, sotsiaalse või poliitilise mõistmiseni asjaosaliste kogemuste uurimise kaudu (Ames ja Diepstra, 2019).

Kaasaja tuntumaid sotsiaaltöö teoreetikuid Valter Lorenz põhjendab sotsiaaltöö ajaloo uurimise vajalikkust programmilises artiklis „Ajaloo praktiseerimine: mälu ja kaasaegne professionaalne praktika“ (Lorenz, 2007). Ta leiab, et ajaloo-uurimus leevendaks tänapäeva ühiskonnale omast desorientatsiooni või segaduses olekut: meil on palju võimalusi, raamistikke, vaatenurki, meetodeid, kuid puudub üldine teejuht või raamistik, mis aitab selles kõiges orienteeruda ja teha teadlikke valikuid (Lorenz, 2007: 597). Sellisele segadusele on Lorenzi arvates kaasa aidanud maailmasüsteemi fundamentaalne muutumine, mille tähtsündmuseks oli Berliin müüri langemine 1989. aastal. Lõppes Ida ja Lääne otsene vastasseis, kuid mõlemal pool piiri jätkus põhjenduste otsimine oma erilisele ajaloole ja tulevikule, mida Lorenz (2007: 598) nimetab ajaloo mõistmise kriisiks. Selline ajalugude killustumine tekitab inimestes pidetuse tunde, kuid just järjepidevuse tunnetamine on Lorenzi sõnul uute alguste eeltingimus. Lorenz peab eriti tähtsaks uurida ajalugu, mis on seotud sotsiaalsete murrangute ja üleminekuperioodidega – selline uuring aitab sotsiaaltöötajatel sügavamalt mõista oma kultuuri ja traditsioone, mille kontekstis nad töötavad, leida pidepunkte oma töö mõtestamiseks. Ka Eesti taasiseseisvumist võib käsitada suure sotsiaalse murranguna.

Sotsiaaltöö areng on tihedalt seotud ajaloo ja poliitikaga. 1989. aastast alates toimunud arengud Ida-Euroopas tõstatasid küsimuse, kas sotsiaaltööd tuleks iseseisvunud riikides üles ehitada algusest peale uut moodi või lähtudes olemasolevast praktikatest Lorenzi (2007: 608). Algul tundus, et sõltuvusteiste riikide õpetamismeetoditest ja praktikatest on täielik, kuid Lorenzi (2007) arvates viis oma riigi sotsiaaltöö ajaloo ja iseärasuste avastamine ning arendamine selleni, et hakkasid tekkima oma riigile sobivad ja asjakohased mudelid. Lorenz (2007) leiab, et see takistas küll ühtse sotsiaaltöö mudeli tekkimist, kuid suurendas taasiseseisvunud riikides sotsiaaltöö järjepidevust, sõltumatust ning vastutust. See näitab, et ei ole olemas ajatut ning universaalset sotsiaaltöö mudelit, mida saaks kanda ühest kontekstist teise, nii et see oleks igal pool asjakohane.

Eesti kontekstis on seda perioodi põgusalt käsitletud Selg (2007). Ta meenutab, et teadmisi ja kogemusi käisid jagamas ka spetsialistid Rootsist, Soomest jt maadest, korraldati rohkesti õppereise välismaale, Eestisse hakkas jõudma välismaa erialakirjandust. Iseseisvumise järgse perioodi kohta ütleb Selg (2007) piltlikult, et „Eesti sotsiaaltöö „installatsiooniketask“ saadi Läänest, kuid „arvuti“, millesse see pisteti, oli nõukogude päritolu“. Viidatud artiklis analüüsib Selg Läänest imporditud meetodite (võrgustikutöö, juhtumikorraldus ja supervisioon) kriitikavaba ülevõtmist ja fetišeerimist taasiseseisvunud Eestis.

Ajaloo uurimus aitab teadvustama, et kogu sotsiaaltöö praktika kätkeb väga sügavalt ajaloolistes ja kultuurilistes harjumustes, millest ei ole võimalik end soovi korral lahti rebida (Lorenz, 2007, 601). Kuid see ei tähenda, et peame lihtsalt uurima, mida tegid eelnevad sotsiaaltöötajad ning jätkama samamoodi – see ei oleks kooskõlas sotsiaaltöö missiooniga, vaid meil tuleb arendada meetodeid ja oskusi edasi. Kuid selleks on Lorenzi (2007, 601) arvates vaja ajaloolist vastutustunnet ja tundlikkust, kriitilist vaadet eluilmade protsessidele millest kujunevad kõik sotsiaalsed suhted.

Oma ajaloo tundmine on tähtis ka selleks, et see tugevdab inimeste ja sotsiaalsete gruppide identiteeti ja loob sotsiaalset ühtekuuluvust (Stearns, 1998). See kehtib ka sotsiaaltöötajate puhul. Graham ja Al-Krenawi (2010) leiavad, et teadlikkus oma ajaloost mõjub vabastavalt sotsiaaltöötajatele ja inimestele, kellega nad tegelevad.

Sotsiaaltöö ajaloo uurimine annab sotsiaaltöö praktikutele, korraldajatele, uurijatele, õpetajatele ja õppijatele aimu, milliste protsesside tulemusena on kujunenud tänapäeva praktika ja mida silmas pidada sotsiaaltöö arendamisel. Ajalugu on väga vaja tutvustada tulevastele sotsiaaltöötajatele, sest tänapäeva noored „on üles kasvanud ajaloovabas kultuuris, paljud tänased sotsiaaltöö üliõpilased ei reflekteeri kriitiliselt mineviku kohta käivaid müüte ja järelikult ka ei seosta praeguseid probleeme nende ajalooliste eelkäijatega“, rõhutas USA sotsiaaltöö professor Michael Reisch (1988: 3) juba üle 30 aasta tagasi.

Oma bakalaureusetööd kirjutades veendusin, et oma ajaloo uurimine ei ole tänapäeva sotsiaaltöös populaarne, spetsiaalselt sotsiaaltöö ajaloo uurimismeetodite kohta õnnestus leida ainult üks, Grahmi ja Al-Krenawi (2010) artikkel. Sotsiaaltöö ajalugu on võimalik uurida dokumentide ja inimeste jutustuste põhjal. Viimast nimetatakse looliseks ehk narratiivseks ajalooks – oma töös kasutan seda.

1.2 Sotsiaaltöö ajaloo uurimine Eestis

Eesti sotsiaaltöö algusaegu on uuritud, kuid peamiselt ajal, mil professioni kujunemine oli alles algusjärgus. Tähtsamaiks uurijaks on Taimi Tulva. 1995. aastal kaitstud doktoritöös vaatles ta sotsiaaltööd ja hoolekannet esimese Eesti Vabariigi ajal, nõukogude võimu ajal ning vabariigi taasiseseisvumise perioodil. Taimi Tulva on esimene doktorikraadi omandaja ja sotsiaaltöö professor Eestis. Tema algatusel hakati Tallinna Pedagoogika Instituudis andma sotsiaaltöö kõrgharidust.

Ajakirjas Sotsiaaltöö on enam kui 20 ilmumisaasta jooksul kajastatud kõikvõimalikke sotsiaaltöö ja poliitikaga seotud teemasid, kuid ajakiri hakkas ilmuma alles 1997. aasta, see tähendab pärast mind huvitavat perioodi. Varasema aja kohta leidub sotsiaaltöötajate mälestusi sisaldavaid artikleid (nt Hõbejärv, 2000), kuid nende otsimine ei olnud minu eesmärk – keskendusin suulistele mälestustele.

1.3 Eesti sotsiaaltöö hilisajaloo verstapostid

1.3.1 Sotsiaalne töö Eestis enne taasiseseisvumist

Kutselisele sotsiaaltööle pandi Eestis alus 1930ndatel, mil said ettevalmistuse ja asusid tööle esimesed sotsiaalassistendid (Kõre, 2018). Sotsiaaltöö loomuliku arengu katkestas Eesti annekteerimine Nõukogude Liidu koosseisu. Taasiseseisvumiseelsest ajast käsitlengi põgusalt ainult nõukogude perioodi sotsiaalhoolekandesüsteemi ja sotsiaalse töö ilminguid, sest suuresti selle baasil rajati 1990ndate aastate alguses Eestis kaasaegne sotsiaalhoolekande süsteem ja hakkas kujunema sotsiaaltöö profession.

Pärast nõukogude võimu kehtestamist Eestis likvideeriti kohalikud omavalitsused ja eraorganisatsioonid, kogukonna hoolekanne kadus ning 1944. aastast hakkas riik hoolekandsüsteemi kontrollima (Raudla, 2002). Eesti Vabariigi prioriteetideks olnud perede heaolu tagamine asendus Nõukogude Liidus sõjaveteranide ning invaliidide kaitseteenuste ja pensionäride elu korraldamisega (Sirotkina ja Kiik, 2005). Nõukogude aega on Kõre (2018) kirjeldanud kui institutsionaalset hoolekannet, kuna mitmekesistunud asutused, mis hoolekannet teotama hakkasid.

Sotsiaaltööle omaseid ülesandeid täitsid nõukogude perioodil hoolekandelised institutsioonid ja erinevate alade spetsialistid. Sotsiaaltöötajate tööd tegid arstid, õpetajad, advokaadid, psühholoogid, lasteaia töötajad, kommunistliku partei ning ametiühingute komiteed (Sirotkina ja Kiik, 2005). Lastekaitse institutsioon oli Nõukogude Liidus olemas, kuid selle tegevuspõhimõtted, võimalused ja väärtused olid tänastest erinevad (Selg, 2007). Lastekaitseametnikud (neid nimetati lastekaitse inspektoriteks) tegutsesid haridusosakondade juures, seega mitte sotsiaalministeeriumi, vaid haridusministeeriumi haldusalas.

Enne Nõukogude Liidu lagunemist lisandus uusi hoolekande vorme ja alustati kodus inimestele abi andmisega (Leppik, 1995). Erinevad autorid on seda tõlgendanud kui abiandmise juhuslikkuse perioodi, kuna eriti aktiivsed said abi mitmest kohast aga mõni mitte kusagilt.

1.3.2. Eesti taasiseseisvumine: haldusreform ja sotsiaaltöötajate värbamine

Enne Eesti Vabariigi taasiseseisvumist oli haldusüksuste nimistu kahetasandiline (Päll, 2019). Esmatasandi üksusteks olid rajoonid ning vabariiklikud linnad ja teise tasandi üksusteks olid alevid ning külanõukogud. Eesti Ülemnõukogu võttis 1989. aasta 8. augustil vastu otsuse haldusreformi läbiviimiseks (Otsus haldusreformi läbiviimisest Eesti NSVs, 1989) ning 10. novembril võeti vastu kohaliku omavalitsuse seadus (Eesti NSV kohaliku omavalitsuse aluste seadus, 1989). 1990.-1994. aastatel läbiviidud haldusreformi käigus muutus kehtiv haldussüsteem omavalitsuslikuks haldussüsteemiks (Haldusreform kohaliku omavalitsuse valdkonnas, 2001). Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (1993) järgi muudeti külanõukogud valdadeks ning alevid said vastavalt enda soovile kas linnaks või vallaks. Määrati omavalitsusüksuse ülesanded, mida asusid täitma erinevad ametnikud, sh sotsiaaltöötajad. Seaduses ei ole välja toodud sotsiaaltöötaja ülesanded, kuid omavalitsuse sotsiaalseteks ülesanneteks oli valla või linna elanikele sotsiaalabi ja -teenuste ning vanuritele hoolekande korraldamine seda kõike pigigi tegema sotsiaaltöötaja. Töökohti loodi nii sotsiaaltöötajatele kui ka sotsiaalala juhtidele, kelle ülesandeks oli korraldada kõikide sotsiaalsete teemadega tegelemist omavalitsuse piires.

Lisaks kohalikele omavalitsustele vajati sotsiaaltöötajaid paljudesse teistesse valdkondadesse: sotsiaalhooldusse, tervishoiuasutustesse, kasvatus- ja perenõuandlatesse ning vabatahtlikesse organisatsioonidesse (Tulva, 1993). Tulva (1996) uurimusest selgub, et ligi viiendik sotsiaaltöötajatest siirdus sotsiaaltööle juhuse tahtel. Paljudes maakondades mängis olulist rolli sotsiaalne ümberstruktureerimine, töökohtade kadumine tõi kaasa liikumise erinevate töökohtade vahel.

Tallinna Pedagoogikaülikoolis viidi 2001. aastal läbi küsitlus, mille eesmärgiks oli teada saada vilistlaste rahulolu erialavalikuga. 92% vilistlastest oli rahul oma sotsiaaltööharidusega ning 90% oli rahul erialavalikuga (Niinemets, 2001). Küsitluse käigus toodi välja ka see, et erialale asumise motiiviks oli uus ja huvitav eriala ning soov saada sotsiaaltöölane kõrgharidus. Enamasti häiris küsitluses osalenud sotsiaaltöötajaid poliitilised intriigid, seaduste puudumine ja vastuolulisus, eriala vähene väärtustamine ja tasustamine. 10% küsitlusest osalenute jaoks on suurimaks takistuseks bürokraatlik asjaajamine. See uuring puudutab 1990. aastatel sotsiaaltööd teinud inimesi, kuid probleemid, mida nad nimetavad, tunduvad tänapäevased. Sellised seosed näitavadki ajaloo uurimise vajalikkust.

1.4 Sotsiaaltöötajate ettevalmistus

Sotsiaalassistente koolitati Eestis 1935. aastal (Kõre, 2018). Eesti NSV ajal lõpetati sotsiaaltöö alase haridust andmine ning Eesti taasiseseisvudes neid tööle rakendada ei saanud, kuna sotsiaalassistentid olid jõudnud pensioniikka (Tulva, 1996).

Taasiseseisvunud Eestis hakati Tulva (1996) järgi sotsiaalala koolitusi arendama oma jõudude ja välismaalt saadud abiga. Ta leiab, et koolitusi oli palju ning väga kitsalt suunatud erinevatele spetsialistidele. Vaja oli laiapõhisema ettevalmistusega koostöövõimelisi asjatundjad, kes sotsiaaltööd edasi arendaks. Sotsiaaltöötajate akadeemiliseks koolitamiseks algasid 1990. aasta sügisel ettevalmistuse Tallinna Pedagoogika Instituudis. Tartu Ülikoolis alustati Tulva (1996) järgi sotsiaaltöötajate täiendkoolitusega 1992. aastal, samal aastal avati magistriõpe ning seejärel 1994. aastal põhiõpe.) 2000. aastaks oli Eesti omavalitsustes ja muudes asutustes kokku 1400 sotsiaaltöötajat (Tiit, 2000).

Erinevalt Lorenzi (2007) eespool käsitletud arusaamast, et uue praktika ülesehitamine rajaneb paljus senistele traditsioonidele, arvavad Hans van Ewijk ja Jean Pierre Wilken (2018), et taasiseseisvunud Eesti sotsiaaltöö ehitati praktiliselt üles nullist. Peamiselt toimus see ülikoolis tegutsevate psühholoogide ja pedagoogide eestvedamisel ning toetudes teiste riikide kogemustele. Van Ewijk ja Wilken (2018) ei maini varasema perioodi praktikate mõju, vaid leiavad, et sotsiaaltöö õpetamine kõrgkoolides ja õppimine praktikas pani aluse uue sotsiaaltöötaja põlvkonna kujunemisele.

1.5 Sotsiaaltöötajate ülesanded ja väljakutsed

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (1993) järgi on kohalike omavalitsuste ülesandeks kohaliku elu juhtimine ja iseseisev korraldamine lähtudes elanike õigustatud vajadustest ja huvidest ning arvestades arengute iseärasustega. Tulva (1996) uurimusest selgus, et taasiseseisvumise algusaastatel olid esikohal eakad inimesed ja nende toimetulek, kuid probleeme esines ka laste ja lastega peredega ning erihooldust ja taastusravi vajavate lastega. Sotsiaaltöö alustamiseks oli oluline kiire määruste vastu võtmine, kuna sotsiaalhoolekandeseadus jõustus alles

1995. aastal. Igale inimesele läheneti algusaegadel individuaalselt ning leiti meetodeid, mis võimaldasid inimesel ühiskonnas osaleda. Sotsiaaltöö võimalused olid esialgu tagasihoidlikud ning sotsiaaltöö tegijad rõhutasid üksikisikute vastutust oma toimetuleku eest (Tulva, 1996).

Algusaja sotsiaaltöötajate esmasteks tegevusteks info vahetamine, abivajajate abistamine, klientide nõustamine, andmete kogumine, arenguplaanide kavandamine ning vähesel määral vahendati ka teenuseid (Tulva, 1996). Sotsiaaltööd tegevad inimesed mainisid selles uuringus kõige enam kodanike vastuvõttu ja nõustamist, infovahetust, dokumenditööd, abivajajate väljaselgitamist ja registri koostamist ning kodukülastusi ja koduhooldust. Kõige vähem mainiti pereprobleeme, tööd puudega inimestega, vanglast vabanenutega ja alkohoolikutega. Tulva (1996) oletab, et sotsiaaltööd tegeva inimese igapäevastes tegevustes ei kajastu pereprobleemidega tegelemine selgepiirilisel, sest see on osaliselt peitunud teiste valdkondade sisse (nt toetuste maksmine, nõutamine vms).

1994. aastal vastu võetud toimetulekutoetuse määramise alus kehtestas toimetulekupiiri ja toetuse määramise korra (Toimetulekupiiri suuruse kehtestamine ja väikese sissetulekuga perekondadele toimetulekutoetuse andmine, 1994). See oli esimestele sotsiaaltöötajatele suureks abiks, kuna andis aimu, millest lähtuda inimeste toimetuleku toetamiseks.

Peale sotsiaalhoolekandeseaduse (1995) vastu võtmist muutus sotsiaaltöötajate töö laiaulatuslikumaks. Seadus reguleeris kohaliku omavalitsuse ülesanded sotsiaalhoolekande korraldamisel, sotsiaalteenuste ja sotsiaaltoetuste määramise korra ning asjaajamise korra.

Kohaliku omavalitsusüksuse ülesanded sotsiaalhoolekande korraldamisel olid järgmised (Sotsiaalhoolekandeseadus, 1995):

- 1) sotsiaalhoolekande arengukava väljatöötamine;
- 2) sotsiaalteenuste ja muu abi andmise korraldamine, sotsiaaltoetuste määramine ja maksmine;
- 3) omavalitsuse sotsiaalregistri moodustamine ja pidamine ning sotsiaalregistrist laekuva informatsiooni edastamine Sotsiaalministeeriumi poolt kehtestatud korras;
- 4) eestkosteasutuse töö korraldamine.

Sotsiaaltöötajate ülesanded olid otseselt seotud esilekerkinud sotsiaalsete probleemidega. Nii linnades kui ka maal oli taasiseseisvumise järel 1989-1994 aastatel põhiline probleem vaesus, millega sotsiaaltöötajad tegelema pidid. Keskendun järgnevalt just maapiirkondadele iseloomulikele probleemidele – see on kooskõlas minu uurimuse suunitlusega.

Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse (1991) tulemusel kolhoosid ja sovhoosid likvideeriti või reorganiseeriti eraettevõteteks, nende varad erastati. Sellega kaasnes põllumajanduspiirkondades väga paljude inimeste töökohtade kadumine ning kodutus. Tekkis sotsiaalne ebavõrdsus, mida nõukogude perioodil selles ulatuses ei esinenud. Mida suurem on ebavõrdsus, seda suurem on ka üldine vaesusrisk, sest vaesus on seotud majandusliku ja sotsiaalse ebavõrdsusega (Trumm, 2010). Rahareform, inflatsioon, tööhõive kahanemine, maksumäärade tõstmine ning töötasude, pensionite ja sotsiaaltoetuste vähendamine mõjus inimeste sissetulekutele laastavalt ning tulemuseks oli massiline vaesus ja ilmajätetus (Trumm, 2010).

Vaesus tõi omakorda kaasa muid väga tõsiseid sotsiaalseid probleeme: rahva üldise tervise halvenemise, kuritegevuse tõusu, alkoholismi, narkomaania ning ka enesetappude arvu suurenemise (Vöörmann, 2003). Olukorra halvenemist iseloomustab sündide arv, mis veel 80ndate lõpus oli üle 20 000, kuid üheksakümnendate alguses hakkas oluliselt langema, saavutades madalpunkti 1998. aastal, kui registreeriti ainult ligikaudu 12 000 sündi (Statistikaameti kodulehekülg, i.a.).

Probleemipüstitus

Erinevate sotsiaalsete probleemide ilmingud tõstatasid Eesti Vabariigi taasiseseisvudes vajaduse sotsiaaltöötajate järele. Sotsiaaltöö kui elukutse tekkis Eestis taasiseseisvumisega, kuid sotsiaalset tööd tehti ka eelnevalt. Täiendkoolituste ja kõrghariduse arendamisega tegelesid psühholoogid ja pedagoogid enda jõududega ja teiste riikide kogemuste põhjal. Haldusjaotuste omavalitsused asusid esimesi sotsiaaltöötajaid tööle värbama ning tööle asunud inimesed pidid alustama sotsiaalhoolekande üles ehitamisega.

Sotsiaaltööle asunud inimestel olid suured väljakutsed, kuna puudusid otsesed regulatsioonid ja ettekirjutused. Alustada tuli iseseisvalt, muutustega tuli kaasas käia ning võidelda sotsiaalsete probleemidega. Tulva (1996) on leidnud, et Eesti sotsiaaltöö püüab reageerida kõigele ühiskonnas toimuvale, mis seondub sotsiaalsete probleemidega.

Võib öelda, et tänapäevase sotsiaalhoolekandesüsteemi ülesehitamist taasiseseisvumise järgsel perioodil on vähe uuritud. Sotsiaaltöö algusaega on uuritud, kuid seda ei ole tehtud esimeste sotsiaaltöötajate endi vaatepunktist. Olemas on dokumentaalset materjali, mis esindab poliitikute, tippametnike ja teadlaste vaatenurka, kuid puudub otseste töötajate vaade. Tänapäeva ajaloo uurimuses väärtustatakse loolist ehk narratiivset ajalugu (Carr, 1986, Ames ja Diepstra 2019) – otsustasin selle lähenemisviisi kasuks.

Ajalugu on vaja tundma õppida ja ajaloo on vaja õppida, et tänapäeva keerukas maailmas mitte „hulpsid sihitult ideede ja võimaluste meres, teadmata, kust tuleme ja kuhu peaksime suunduma“ (Lorenz, 2007: 598).

Minu bakalaureusetöö eesmärgiks on koguda ja talletada esimeste sotsiaaltöötajate lugusid sotsiaaltöö algusaegades. Püstitan järgmised uurimisküsimused.

1. Mida jutustavad esimesed sotsiaaltöötajad sotsiaalhoolekande loomisest kohtadel?
2. Mis motiveeris inimesi, kes sotsiaaltööd tegema asusid?
3. Kuidas toimus enda koolitamine sotsiaaltöötajaks?

2. Metoodika

2.1 Metodoloogilised valikud

Bakalaureusetöö eesmärgist lähtudes on kõige sobivamaks uurimismeetodiks ajaloouurimus. Esile tulevad esimeste sotsiaaltöötajate lood, mis on kõik individuaalsed ja esindavad niinimetatud “narratiivset tõde” (Lieblich, Tuval-Mashiach ja Zilber, 1998:8).

Lieblich jt (1998:8) selgitavad narratiivuurimuse raamatus, et nad ei propageeri seisukohta, et narratiive saab võtta täielikult tõepärase ja asjakohasena. Siiski leiavad nad, et inimeste räägitud lugudes on narratiivset tõde, kuna lood on üles ehitatud, põhinedes mingisugustel faktidele ja elusündmustele. “Narratiivne tõde” võib olla ka kohati kaugel tegelikkusest, kuna inimesed ei pruugi täpselt mäletada varem toimunut ning võivad midagi unustada või tahtlikult välja jätta. Samas ka ajalooline tõde põhineb suuresti eelnevalt talletatud "narratiivsetel tõdedel". See tähendab et kogu ajalookirjutus on alati mingil määral subjektiivne. Seega lähtun oma uurimuses arusaamast, et „narratiivne tõde“ on lähedalt seotud ajaloolise tõega ning annab aimu toimunust, kuid asjaosaliste lugusid ei saa võtta lõpliku tõena.

2.2 Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud intervjuud. Selle meetodi puhul valmistatakse ette kindlad teemad või küsimused, kuid intervjuud läbi viies ei järgita neid rangelt. Küsimuste järjekord võib muutuda, võimalik on esitada lisaküsimusi või tulla varem käsitletud teemade juurde tagasi. Eriti narratiivse suunaga poolstruktureeritud intervjuudes tuleb osalejale anda võimalus vabalt jutustada ning teda mitte katkestada, kui ta räägib teemadest, mida ta hindab oluliseks jagada (Longhurst, 2016). Just viimane on minu uurimuses oluline, sest soovisin saada lugusid.

Intervjuude läbiviimiseks koostasintervjuukava (Lisa 1), milles lähtusin töö eesmärgist ja uurimisküsimustest.

2.3 Uurimuses osalejad

Oma uurimusse sotsiaaltöötajate kaasamiseks kasutasin lumepallivalimit. Lumepallivalimi puhul leitakse esimesed sobivad inimesed, kes juhatavad edasi järgmiste uuritavateni (Rämmer, 2014).

Bakalaureusetöö eesmärgist lähtudes valisin osalejateks Jõgevamaa omavalitsuste sotsiaaltöö veteranid. Intervjuudesse kaasamisel lähtusin esialgsest mõttest, milleks oli kaasata 1990ndatel aastatel tööle asunud sotsiaaltöötajaid, kuna kõik, kes sel ajal töötasid, tegelesid oluliselt sotsiaalhoolekande üles ehitamisega. Viis uurimuses osalenud töötajat olid Jõgevamaa omavalitsuses esimesed sotsiaaltöötajad ning üks oli teine. Nimetan kõiki uurimuses osalejaid ühtselt esimesteks sotsiaaltöötajateks.

Sotsiaaltöö veteranideni juhatas mind tänase Jõgeva Vallavalitsuse sotsiaalosakonna juhataja Aime Meltsas ning teised sel ajal töötanud sotsiaaltöötajad. Kõik, kelle poole pöördusin, andsid nõusoleku osaleda uurimuses.

Jõgevamaa esimesed sotsiaaltöötajad, nende töökoha omavalitsus ja tööaastad:

- Terje Lillo, Jõgeva linn, 1991-2004
- Anne Veiram, Põltsamaa vald, 1992-2018
- Tiia Juhkam, Pajusi vald (tänapäevaks ühinenud Põltsamaa vallaga), 1992-
- Meeri Ottenson, Torma vald, 1994-2004
- Ene Tiia Krehhova, Mustvee linn, 1997-2011
- Tiiu Nettan, Jõgeva vald, 1998-2008

Intervjuude läbiviimise ajal töötas sotsiaaltööspetsialistina vaid Tiia Juhkam Põltsamaa vallas. Sotsiaalalaga on seotud veel Anne Veiram, kes on Jõgevamaa Puuetega Koja tegevjuht ning Meeri Ottenson, kes on selle ühingu revident. Ene Tiia Krehhova on Jõgevamaa Pensionäride Ühenduse haruorganisatsiooni Mustvee Linna P/Ü seltsingus tegutseja ning Tiiu Nettan OÜ Karjaküla Sotsiaalkeskuse juhataja. Ainult Terje Lillo ei ole sotsiaalalaga tänasel päeval seotud, ta töötab Päästeametis hädaolukorraks valmisoleku osakonnas nõunikuna.

2.4 Uurimuse käik

Soovisin enda teema uurimiseks kaasata kahte konkreetset valda Jõgevamaal, kuid selgus, et töötajaid oleks sellisel juhul valimi jaoks liiga vähe. Asusin Jõgevamaa esimesi sotsiaaltöötajaid otsima, esialgu tundus see väga keeruline, kuna informatsiooni leidmine ja pärimine interneti vahendusel oli keeruline. Otsustasin telefoni teel ühendust võtta Jõgeva Vallavalitsuse sotsiaalosakonna juhataja Aime Meltsasega. Ta oli mulle väga suureks abiks, kuna teadis öelda erinevate piirkondade esimesi töötajaid ning võimalusel edastas mõne kontakti. Esialgu leitud esimesed sotsiaaltöötajad, kelle kohta informatsiooni sain ja kellega telefoni teel ühendust võtsin, jagasid teavet ka teiste esimeste Jõgevamaa sotsiaaltöötajate kohta.

Telefoni vahendusel informatsiooni vahendamise vastukaja oli suurepärane, teemat peeti oluliseks ning oldi lahkesti nõus uurimuses osalema. Kohati esines ka ebakindlust, kuna tööle asumise ajast oli palju aega möödunud ning mälestused ei olnud eredad. Siiski oldi nõus uurimusest osa võtma. Esialgu moodustas valimi 9 sotsiaaltöötajat, kuid otsus enda uurimisse kaasata 1991.-1999. aastatel tööle asunud töötajaid, kahandas valimit.

Valim moodustunud, asusin intervjuu kava ning suunavaid küsimusi koostama. Intervjuu kava koostamine läks üsna ladusalt. Väga suureks abiks oli minu juhendaja Marju Selg, kes oli toetav ning andis mõista, et intervjuude edukaks läbiviimiseks on oluline mõista taasiseseisvumise perioodil toimunut.

Järgmisena võtsin osalejatega ühendust meili teel, et kokku leppida intervjuu aeg ning tutvustada ennast ja töö teemat ning küsida luba intervjuude salvestamiseks. Sain kõigilt nõusoleku. Intervjuude läbi viimise ajaks moodustas valimi 6 inimest. Kokku viisin perioodil 17.04.2021-13.05.2021 läbi kuus intervjuud. Intervjuud toimusid kahel juhul kodus, ühel juhul töökabinetis ning kolmel juhul *Zoomi* vahendusel. Otsekontakti intervjuude puhul oli oluline jälgida valitsuse seatud piiranguid lähtuvalt olukorrast riigis. Lühim intervjuu kestis 1 tund 21 minutit, pikim 3 tundi 15 minutit. Keskmine intervjuu pikkus oli 2 tundi ja 11 minutit.

Ajamahukamad olid intervjuud, mis leidsid aset otsekontaktis töökeskkonnas ja kodus. Olin arvestanud intervjuude läbi viimiseks ühe tunniga, kuid juhendaja ning intervjuueeritavad andsid

mõista, et kogemusi nii vähese ajaga üle ei saa anda. Osalejatel kulub aega ka üles soojenemiseks ja ammu juhtunud asjade meenutamiseks. Veebi vahendusel läbi viidud intervjuud olid küll kestuse poolest lühemad, aga väga sisukad nagu ka otsekontaktis läbi viidud intervjuud. Otsekontakti intervjuud olid minu meelest pikemad, kuna teemadest räägiti pikemalt ja kalduti rohkem kõrvale. Lisaks oli otsekontaktis osalejatel võimalik tutvustada mõningaid dokumente ja pildijäädvustusi.

2.5 Andmeanalüüsimeetod

Minu lähenemisviis on narratiivne ajaloouurimus, mille puhul on oluline loo terviklikkus, see annab ülevaate kogemustest ja annab toimunust elulähedase ülevaate (McAlpine, 2016).

Oma intervjuudes osalejatelt palusin ka nõusolekut lugude avaldamiseks nende enda nime all. Kõik andsid selleks kirjaliku nõusoleku, kui nad olid transkriptsioonid üle vaadanud ja vajalikud parandused teinud. Osalejatega konsulteerimine enne uurimuse avaldamist kuulub sageli narratiivse ajaloo-uurimuse juurde (Ames ja Diepstra, 2019).

Intervjuudega kogutud materjali analüüs algas salvestisi kuulates ja maha kirjutades. Edasi lugesin iga transkriptsiooni korduvalt ja tegin märkmeid. Seejärel koostas in iga intervjuueeritava oma loo, milles kajastuvad tähtsamad teemad, sündmused ja tegevused, mida ta kirjeldas. Lugude ilmestamiseks kasutasin olulisi tsitaate. Lugude koostamine oli analüüsi esimene etapp. Esimete sotsiaaltöötajate lugude avaldamine nende endi nime all on oluline sotsiaaltöö ajaloo edasiste le uurijatele. Teine etapp on arutelu lugude ühisteemade ja kirjeldatud sündmuste üle.

2.6 Eneserefleksioon

Valisin selle teema, sest olen terve elu olnud Jõgevamaa elanik ning kõik ajalooa seonduv on minu jaoks alati oluline olnud. Kuna õpin sotsiaaltööd, siis on minu jaoks loomulik tunda huvi selle ajaloo vastu.

Esimeseks üllatuseks kõigi intervjuude puhul oli see, et kõik intervjuueeritavad olid nõus oma nime avaldamisega, mis lisab minu tööle palju rohkem kaalu. Minu silmis oli väga positiivne see, et sain intervjuueerimise kogemuse nii näost-näku kui ka video vahendusel ja seeläbi ka aimu nende eripäradest. Minu jaoks oli väga huvitav kuulata esimeste sotsiaaltöötajate läbielamusi ja kogemusi ning näha ka nende reaalseid emotsioone enda lugude rääkimisel. Mõni intervjuu osutus kohati ka väga emotsionaalseks, mida ma ei osanud üldse ette näha. Sellised intervjuud olid eriti liigutavad. Esimeste intervjuude läbi viimisel olin enda arvates kohati kohmakas, kuid iga järgnev intervjuu läks sujuvamalt. Intervjuude läbiviimisel olin küll väga hea kuulaja, kuid vahest juhtus, et õigetel hetkedel ei taibanud kohe asjakohast küsimust küsida. Minu õnneks olid intervjuueeritavad nõus ka hiljem täpsustavatele küsimustele vastama, mida mõne intervjuueeritava puhul pidin ka rakendama.

Enne intervjuude läbiviimist arvasin, et olemasolevad teadmised on piisavad mõistmaks Eesti taasiseseivumise järgset perioodi sotsiaalvaldkonnas, kuid tegelikult olid need teadmised väga pinnapealsed. Varasemalt teadsin, et töötus ja vaesus olid tol ajal suured probleemid ning nendega tuligi tegeleda. Küll aga ei kujutanud ma ette, et tol ajal tegelikult ju puudus arusaam sotsiaaltööst kui sellisest. Sotsiaaltöö tegemine 1990ndatel erines oluliselt sotsiaaltöö tegemisest tänapäeval. Peale intervjuude läbiviimist tekkis palju detailsem ettekujutus tol ajal toimunud ning professionaalne silmaring laienes oluliselt.

3. Sotsiaaltöötajate lood

Käesolevas peatükis esitan kuues intervjuus jutustatu kokkuvõtlike Jõgevamaa esimeste sotsiaaltöötajate lugudena. Uurimuses osalenud sotsiaaltöötajate lugudest selguvad konkreetsed mälestused, mille tulemusena saab Eesti sotsiaaltöö algusaegadest kujutluspildi. Esimeste sotsiaaltöötajate intervjuerimise käigus tulid esile sarnasused ja erinevused, mis tulenesid tööle asumise ajast ja piirkonna eripäradest. Erinevate intervjueritavatel olid teemad ja olukorrad, mis olid nende jaoks olulised ning leidsid, et on oluline jagada.

Lugude kirjapanemise käigus selgusid lugude sarnased pidepunktid, milleks olid:

- eelnev töökoht,
- kutse tööle asumiseks,
- kokkupuude sotsiaalse tööga või sotsiaalsete probleemidega,
- ajend pakkumise vastu võtmiseks ja motivatsioon,
- tööle asumine ja töötingimused,
- mälestused esimestest tegevustest,
- esialgsed inimeste abistamise meetodid,
- dokumentatsioon ja toetused,
- teenused ja teenuste loomine,
- meelde jäänud olukorrad ja enim tähelepanu vajanud probleemid,
- toimetulek sotsiaaltöötajana,
- koostöö ja vastastikune toetamine,
- erialased kokkusaamised ja ühisüritused,
- koolitused ja seminarid,
- sotsiaaltööhariduse omandamine,
- kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöö alguses ja nüüd.

3.1 Terje Lillo lugu

Terje Lillo töötas enne sotsiaaltööle asumist Jõgeva Kindlustusinspeksioonis. Tema sealne töökaaslane oli Jõgeva linnasekretäriks suundunud ning tegi Terjele otsepakkumise sotsiaaltöötaja ametikohale asumiseks, et ta sisustaks uue ametikoha ja otsiks tegevusi.

Varem ei olnud Terje sotsiaaltööst midagi kuulnud aga otsustas pakkumise vastu võtta. Eelnevalt läbi elatud trauma tõttu mõistis Terje, kui oluline on inimeste märkamine ja kuulamine ning abistamine. Tema jaoks oli see huvitav väljakutse, kuna oli tundmatu amet, mis tundus väga põnev. Motiveeris oli ka töötasu, mis oli linnavalitsuses suurem kui eelmises töökohas.

Terje vormistati Aia tänaval asunud Jõgeva Linnavalitsusse tööle 2. jaanuaril 1991. aastal. Esialgu toimetas Terje pigem omaette, kuid sai toetust ka kolleegidelt (linnapealt, abilinnapealt, linnasekretärit ja registripidajalt). Tol ajal olnud linnapea Otto Anslan oli selgelt väljendanud enda uhkust Terje tööle asumise üle, kuna oli võtnud tööle esimese sotsiaaltöö nõuniku.

„Ma ei tea, kas see oli õige, aga ta rõhutas seda mulle ja erinevatel kohtumistel üldse omavalitsuse esindajatele ka. Et „mina olin esimene linnapea Eestis, kes võttis sotsiaalnõuniku tööle“. Ma millegipärast arvan, et see võis isegi niiviisi olla, sest suhteliselt väikeste ajaakendega tulid ka järgmised, kellest said minu kolleegid. Aga mis puudutab Jõgevamaad, siis kindlasti olin esimene.”

Esimeseks tööülesandeks oli Terjel ministeeriumi poolt eraldatud sularaha jagamine majanduslikes raskustes peredele. Koheselt tööle asudes oli oluline süvenemine ning aru saamine, mis on abivajadus ja kes on abivajajad. Esimestel tööpäevadel oli ministeeriumi ootuseks kiire inimeste kaardistamine ja eraldatud sularaha jaotamine. Kartoteekidel oleva informatsiooni põhjal hakkas Terje eakate ja üksi elavate, paljulapseliste perekondade ja „grupi peal“ olevate inimeste nimekirja tegema. Nimekirja valmides asus kodukülastusi tegema, saades nõnda ülevaate paljulapseliste perede, I ning II grupi invaliidide ja kõrges eas pensionäride elamistingimustest. Selle kõige tulemusel sai Terje asuda kehvades tingimustes elavaid inimesi toetama ministeeriumi poolt eraldatud rahaga. Terje moodustatud sotsiaalkomisjon vaatas tema ettepanekud läbi,

linnavalitsuse istungil kinnitati sotsiaalkomisjoni protokoll ning selle tulemusel toimusid rahaeraldused.

1991. aasta teises pooles saabus Jõgeva Linnavalitsusse info kuu aega kestvast väljaõppest Rootsi Kuningriiki. Väljaõppe saamise eelduseks oli inglise keelse vestlusvooru läbimine, lisaks hinnati üldisi sotsiaalvaldkonna teadmisi. Välja valiti 17-18 sotsiaaltöötajat üle terve Eesti, kelle hulka pääses ka Terje. Talle avanes võimalus saada ülevaade sotsiaaltöö olemusest ning võimalikest sotsiaalteenustest. Eesti sotsiaaltöö keskendus tema sõnul esialgu pigem toetustele ja toetussüsteemi loomisele, Rootsis oli aga võimalik näha erinevaid teenuseid, spetsialistide võrgustikke ning lastekaitseüsteemi.

„Kõik see puudus Eestis. Kui ma tagasi tulin, siis minul oli täiesti uus hingamine, täiesti uus vaade. Rääkisin sellest kohalikus ajalehes, maavalitsuses. Hakkasin ise väga sügavalt sotsiaalteenuste poolt vaatama ning innustasin ka teisi omavalitsusi üles ehitama teenustepõhist sotsiaalsüsteemi.”

1992. aastal Jõgeva Linnavalitsuse kolimine kolmekorruselisse hoonesse Suur 5 tänavale ja Rootsi kogemus viis Terje mõtetele mehitada päris sotsiaalosakond.

1993. aastal saabus Sotsiaalministeeriumi poolt Jõgeva linnale kriisiabi, mida võis kasutada eakate ja lastega perede abistamiseks. Lisaks oli sel ajal ka jõulueelne sularaha inimestele andmine, et inimesed saaksid jõule pidada. Terje korraldas peagi uue sotsiaaltöötaja töölevõtmise, kes hakkas toetustega tegelema kolmanda korruse kabinetis. Sotsiaalosakond kui selline tekkis 1993.-1996. aastatel, mil Terje võeti lisaks sotsiaaltöötajale tööle ka lastekaitse ja hooldustöötaja.

„Olulise tähtsusega oli sotsiaalabi korraldamisel 1995. aastal vastu võetud sotsiaalhoolekandeseadus, millega pandi paika toimetulekutoetuse ja täiendavate sotsiaaltoetuste määramise ja maksmise põhimõtted. Sellele eelneval ajal olid sotsiaaltoetuste summad pigem kaootilised ja saabusid omavalitsustele ühekordsete eraldistena.“

Maavalitsusega algas tihedam koostöö 1993. aastast, mil hakkasid toimuma regulaarsed igakuised sotsiaaltöötajate kohtumised, maavalitsus kutsus eri piirkondade sotsiaaltöötajad kokku infopäevadele. Lisaks igakuistele kohtumistele hakati omavahel ka telefoni teel suhtlema.

„Mina olin nagu sotsiaalema, kes tegi neile ka ise koolitusi. Hästi hea koostöö ja väga sõbralik meeskond tekkis.”

Lisaks sotsiaaltööle tegeles Terje Linnavalitsuses ka välissuhetega, mis pakkus väljakutseid ja läbi mille said eelkõige abivajajad erinevatest projektidest osa. Jõgeva linnal oli sõpruslinnaks Rootsist Nordanstigi kommunale kellega toimus pikaajalisem koostöö. Jõgeva linna lastele komplekteeriti humanitaarabi ning üheskoos korraldati erinevaid koolitusi. Lisaks koostööle Nordanstigi kommuniga sai Jõgeva sõpruslinnaks Karlstadi kommunale (mõlemad Rootsis), kellega viidi läbi palju huvitavaid ja sotsiaalvaldkonda tõhustavaid projekte.

Hiljem, kui olid välja kujunenud toimetulekutoetuse määramise korrad ja sotsiaalosakond oli olemas, olid peamisteks tegevusteks abi hindamine ja osutamine, lastekaitse ja lastega tegevuse planeerimine ning vähekindlustatud perede toetamine. Koostöös maavalitsusega toimus sotsiaalobjektide ja infrastruktuuri üles ehitamine, et linnal tekiks võimekus osutada teenuseid ja suunata abivajajaid teenustele. 1996. aastal valmis Jõgeva linna hooldekodu “Elukaar”, millega lahendati hooldekodu teenuse vajadus. Lisaks alustati sotsiaalkorterite puudumise probleemi lahendamata, kuna töötuse tõttu tekkisid eluasemevõlad ja jäädi kodudest ilma. Lahenduseks ehitati linn sotsiaalmaja.

Väliskoostööde raames sai Jõgeva linna laiapindsemat toetust sotsiaalteenuste osas, kuna endal vahendid nappisid. Sõpruslinna Karlstadi kutsekooli õpilased said maalritöö praktikat teha Jõgeva linnas. Õpilaste abiga sai kas täiel määral või osalisest korda tehtud Jõgeva Haigla lasteosakond ja Sotsiaalkeskus Elukaar.

Suurimaks probleemiks Terje töötamise jooksul oli töötus. Väga palju oli tegelemist peredega, et kõigil oleks toit ning riided olemas. Murede puhul, mida toimetulekutoetus ära ei katnud, aga oli ära põhjendatud vajadus, leiti inimesele siiski abi.

1997. aastal, kui eluasemetoetust ja toimetulekutoetust hakati nimetama ühtseks toimetulekutoetuseks, said kõik inimesed toetusi taotlema hakata Jõgeva Linnavalitsuse sotsiaalspetsialisti juures, kes asus kolmandal korrusel (varem taotleti eluasemetoetust eluasemeosakonnas). Klientide hulga olulise suurenemise tõttu otsustas Terje kabinetid teiselt ja kolmandalt korruselt kolida esimesele korrusele.

„Paljud kliendid kasutasid liikumiseks abivahendeid ja lihtsalt ei pääsenudki teisele ega kolmandale korrusele. Et olukorda lahendada, pöördusin murega linnaapea poole ning palusin töösse võtta hoone I korruse ruumide remondi, et saaksime need sotsiaalosakonnale. Nõnda ka läks, 1997 aastal valmisid Jõgeva Linnavalitsuses väga kaasaegsed ja kliendisõbralikud ruumid.”

Koolitusi, millel Terje osales, oli palju, kuid kõige sügavama mulje jätsid vahetamise põhimõttega koolitused Soomes, Taanis ja Rootsis. Lisaks osales Terje sotsiaalministeeriumi vanglast vabanenute tugiisiku koolitusprogrammis. Sotsiaaltöö haridust asus omandama 2001. aastal Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaalteaduskonnas ning 2004. aastal lõpetas.

„Nagu väljakutse oli alguses põnev, oli see lõpuni põnev. Töö oli huvitav aga sellest puhata oli esialgu raske. Raske oli tööst puhata, kuna oli inimesi, kelle muresid endaga koju kaasa võtsin ja kes omasid kurnamisvõimet. Aja jooksul õppisin pingeid maandama ja läbipõlemist vältima.”

Terje leiab, et pole mõtet võrrelda sotsiaaltöö algusaegsid ning tänapäeva, kuna süsteemi ülesehitamise võimalust tänastel sotsiaaltöötajatel ei ole. Ta leiab, et fookus on suundunud palju rohkem lastele ja lastega peredele ning toetuspõhisusest on saanud teenusekesksus.

3.2 Anne Veirami lugu

Anne Veiram töötas enne sotsiaaltööle asumist kolhoosis vanemraamatupidajana. Mõni tema tuttav oli kolhoosist suundunud Põltsamaa Täitevkomiteesse (edaspidi vallavalitsus) tööle ning ühel hetkel kutsuti ka teda, kuna kuuldi sotsiaalalase töö alustamisest. Anne oli kolhoosis töötades

sotsiaalkindlustusnõukogus, kus mingil määral sotsiaalse tööga kokku puutus ning otsustas tööpakkumise vastu võtta.

„Väikest nurka pidi oli kolhoosis sotsiaaltöö. Me aitasime inimestel pensionit välja arvestada, käisime suurperede juures, jagasime erinevaid asju. Mõnes mõttes toimus ka sotsiaalhooldus, sest pensionäride ühendusega korraldasime eakatele pidusid, et nad tuleksid välja. Mingisugune ettekujutus sotsiaaltööst oli aga ma ei pannud kunagi sellele sotsiaaltöö nimetust.”

1991. aasta 1. novembril vormistati Anne sotsiaalalaltöötajaks. Kollektiivi moodustasid tema tööle asudes vallavanem, vallasekretär, rahvastikuregistripidaja ja sõjaväearvestaja. Esialgu töötasid Põltsamaa valla- ja linnavalitsus ühes hoones, kus vallavanemal ja vallasekretäril oli eraldi ruum ning ülejäänud kolm töötajat jagasid teist ruumi. Konfidentsiaalsusest sel ajal ei räägitud ning klienti ja tema muresid kuulsid teised paratamatult. Mitme ametniku kohalolu ruumis oli Anne arvates klientidele positiivne, kuna inimeste probleemide lahendamiseks oli sageli vaja mitut ametnikku. Lisaks oli Annel võimalus vajadusel teistest eralduda teise ruumi ajal, mil vallavanemat või vallasekretäri ei olnud.

Kõige rohkem mäletab Anne esimestest aastatest avastamist ja arendamist. Tööle asudes oli Annel töölaud, arvelaud, kalender ja plastikkrõpsudega perfokaardid, millel oli vallakodanike info. Anne korraldas endale esimesi tööülesandeid ise, kuid olemas oli ka ettekirjutus ja ametijuhend. Inimeste ja olukordade kaardistamiseks asus ta inimesi külastama, täiendas perfokaarte ja lisas inimeste informatsiooni märkmikusse. Üheks esimestest tööülesannetest oli Soome sõprusomavalitsuse poolt saadetud riiete ja suhkru jagamine abivajadusest lähtudes.

Põltsamaa vallas olid suurimateks probleemideks vaesus, töötus ja eluruumideta jäämine – suuresti oli see põhjustatud kolhooside kadumisest. Eesti taasiseseisvumine tõi endaga kaasa talongide süsteemi, pensionisüsteemi ning omandireformiga kaasnenud erastamisosakute kaardid, mis oli kõik tegevusteks sotsiaaltöötajale. Teenuste loomine käis vastavalt ülestõusnud probleemidele ja vajadusele. Olemas olid hooldekodud, lasteaiad, koolid ja internaat. Kolhooside kadumise ja eluruumide tagastamise tõttu endistele omanikele jäid inimesed jäid koduta. Üheskoos teiste töötajatega remonditi vallale saadud korterit, mis hakkas sotsiaalkorteri eesmärki täitma.

Esiialgu liiklesid valla töötajad Soomest projekti kaudu saadud ratastega ja vajadusel enda isiklike autodega, kuna palju oli raviasutustes käimist ja erihoolekande klientide külastamisi Võisikul. 1994. aastal lisandusid hooldustöötajad, mille tulemusel alustas Põltsamaa sotsiaalabiosakond. Osakonna tekkides sai Anne koos hooldustöötajate, raamatupidamise ja arendusega kolida Tarbijate Kooperatiivi teisele korrusele. Üheskoos hooldustöötajatega algasid erinevad projektid, ühisüritused ja reis Soome. Soome eeskujul töötati välja hooldatavatele lepingu- ja hindamisvorm.

„Inimesed ei olnud valmis selleks, et mingisugune sotsiaalhooldaja tuleb koju abistama. Inimesed tahtsid ise hakkama saada. See võttis ikka päris pikalt aega, enne kui inimesed selle teenuse pakkumisega nõustusid.”

Raviasutustes käimiseks otsustati kaela panna töötõendid, millel oli töötaja foto, kontaktandmed ja vallavanema allkiri. Töötõendite kandmine viis selleni, et töötajatele hakati jagama informatsiooni klientide tervise kohta. Nii tekkis ka võrgustik ja asutustega muutus suhtlemine lihtsamaks, kuna mõned korrad kohal käimise järel tekkis võimalus teemade rääkimiseks ka telefoni teel.

1994.-1999. aastatel korraldas sotsiaalabiosakond suurte perede pikniku, kuna pered soovisid pereüritust sarnaselt linnas korraldatule. Esimestel kordadel osales 50-60 inimest, viimastel aastatel üle 160. Sponsoritelt saadi piknikule omaseid toiduaineid. Üheskoos tehti võileibu, vanemad said nõustamist ning lapsed üheskoos mängida. Ainus tingimus perepiknikust osa võtmiseks oli see, et alkohol ei olnud lubatud ning lapsevanem pidi oma lapse eest vastutama. Hiljem mõistsid Anne üheskoos osakonnaga, et suurpered said niimoodi omavahel tuttavaks ning aluse sai suhtlemine kuni tänaseni. Piknike tegema hakates ei olnud see eesmärgiks, kuid üritus oli siiski väga kasulik, kuna tekkis ühistunne, võimalused ja infoliikumine.

Põltsamaa vald erines teistest omavalitsustest Võisiku erihoolekandeametuse tõttu, kuna viiendik hoolealustest oli valla eestkostel. Sellega kaasnes väga palju tööd nii eestkoste teostamise kui ka kohtus käimise tõttu. Tükk tööd oli ka toimetulekutoetustega, kuna järjekorrad arvestamise perioodil olid Anne sõnul meeletud. Toimetulekutoetuste vormistamisega meenutab tore seik.

„Oli siis üks päev, umbes 40-50 inimest ukse taga. Kahekesi tegime toimetulekutoetusi. Ja siis üks on lahti ja kuuleme, et üks mees küsib: “Kus sina lähed, lips ees nagu linnutiib? Pulma või?” Ja kuulsime vastust “Ei, ma lähen sotsiaalosalakonda.” Ja tõesti ta tuli, valge särk seljas, valged püksid jalas. Ta oli väikse alkoholiprobleemiga ja me alati ütlesime talle, et kui tuled siia asju ajama, oled kaine ja paned ennast korralikult riidesse. Ja tuligi nii. Meil oli selline väike muhelus suus, et mõjus.”

1997. aastal peale Sotsiaalministeeriumi poolt korraldatud vangidega tegelemise koolitust, alustati Põltsamaa valda varjupaiga loomisega, millest hiljem tekkis nii varjupaik kui ka turvakodu. Sinna paigutati näiteks pered, kellel esines kodus vägivalda.

„Inimesed olid kaitstud, sest mingil määral oli ööpäevaringne valve majapidajanna poolt. Hiljem uus töötaja oli 8-17ni majas olemas. ”

Anne leiab, et algusaegadel oli palju koolitusi, mis keskendusid teemadele, millega iga sotsiaaltöötaja kokku puutub. Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaaltööd asus Anne õppima paralleelselt tööga 1992. aastal, et koguda rohkem teadmisi sotsiaaltöö kohta. Sel ajal kui Anne kõrgharidust omandas, olid lektorid suurel hulgal Soomest aga ka mujalt välismaalt. Kursusekaaslastest tekkis sõpruskond, kellega senini suhtlust hoitakse. Õpingutest meenub esialgne filosoofiapõhisus, mis ei olnud meele järgi. Hiljem kursusekaaslastega rääkides mõisteti, et see kõik oli oluline laiema pildi nägemiseks. Anne sai bakalaureuseõppe käigus teadmisi sotsiaaltööst kui tervikust, hooldustööst, tervise- ja keskkonnakaitsest. Magistriõpe lisas teadmisi organisatsiooniteooriatest, lastekaitsest, puuetega inimestest ja sotsiaalpoliitikast. Hariduse omandamise perioodil võttis Anne osa ka Eesti Koduabi Seltsi asutamisest.

Tagasi vaadates mõtleb Anne, et talle meeldis algusaegadel töötamine väga, kuna oli huvitav ja suur väljakutsete aeg. Ta leiab, et eelnevalt väärtustati sotsiaaltööd rohkem ja bürokraatiat oli vähem. Anne peab eriti oluliseks sotsiaaltöötajana inimesekesksust ning leiab, et tänase paberimajanduse taha jääb klient pigem varju.

3.3 Tiia Juhkami lugu

Tiia Juhkam töötas Tarbijate Kooperatiivis tööstuskaupade ja kultuurkaupade laojuhatajana, kuniks Pajusi vallavanem Aili Soolepp kutsus teda sotsiaaltöötaja ametikohale. Palju vallavanem sotsiaaltöö olemusest rääkida ei osanud ning Tiial endalgi puudus ettekujutus töö olemusest - siiski võttis pakkumise vastu.

Tööle asus Tiia 1992. aasta 23. märtsil. Tema töökohaks oli soe ja hubane vallamaja, kus kogu valla kollektiiviga (vallavanem, vallasekretär, registripidaja ja raamatupidaja) töötati ühes ruumis. Sellest sai alguse meeskonnatöö, koos tehti ja arutleti ning üksteist abistati. Ülesanded Tiiale tulid esialgu vallavanemalt ja hõlmasid kõiki valdkondi, hiljem lisandus konkreetsemaid sotsiaaltööala ülesandeid nii maavalitsusest kui ka otse sotsiaalministeeriumist.

Esimesel tööpäeval saabus suhkur ja jahu, mida Tiia terve nädala väiksematesse kottidesse kaalus, et üheskoos autojuhiga inimesteni toimetada. Nimekirjad tehti Tiiale valmis teiste poolt ning toiduabi saajateks olid paljulapselised pered ja üksi elavad pensionärid. Lisaks suhkrule ja jahule jagamisele tegeles Tiia koos erinevate kolleegidega inimeste sisse- ja väljakirjutamisega ning inimeste ja loomade loendamistega, mille käigus toimus ka perfokaartide täiendamine. Eelnimetatud ülesannetega tegelemine andis Tiiale pildi peamistest olukordadest ja probleemidest ning Tiia sai alustada üheskoos kolleegidega inimeste abistamisega. Oli Soomest Põltsamaa kogudusele saadetud riiete jagamisi, paljulapselistele peredele jõuluroa jagamisi, üksinda elavatele pensionäridele küttepuude muretsemisi ja lastele kooliriiete ostmisi.

Kolhooside lagunemisega kadusid inimeste töökohad ja valla suurima keskuse Pisisaare kortermajadel vee- ja soojamajandus lõppes. Sellega kadus inimestel kaugküte ja see asendus elektriküttega. Elektriga kütmine oli väga kulukas ning inimesi toetati elektriarvete tasumisel. Probleemi lahendamine oli oluline, kuna see olukord tekitas kortermaja elanikele tõsiseid toimetulekuraskusi. Kütmisega seonduv probleem sai lahenduse 1995. aastal, mil Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga laenu abil ehitati Pisisaare külla kõrgepingekatlamaa.

Kõige enam tegeles Tiia paljulapseliste peredega, kuna neid oli vallas üle kolmekümne. Vaesusest ja töökohtade kadumisest tulenesid laste kehvad elamistingimused, peredes esines alkoholi

liigtarvitamist, lapsed olid hoolitsemata, ning koolides esines probleeme. Koolidega algusaastatel selline asi nagu võrgustikutöö puudus ehk informatsiooni kehvadest olukordadest ja koolikohustuse mitte täitmisest jagati vaid äärmisel juhul ja pigem liiga hilja. Hilja avastatud ja süvenenud probleemide lahendamised olid ajamahukad ning vajasis järjepidevust. Väga tihti pidi Tiia üheskoos vallavanemaga käima lapsi otsimas ja selgitustööd tegemas.

1993. aastal toimusid suured muutused - valitud volikogu moodustas sotsiaalkomisjoni, kus otsustati raha jagamine. Lisaks hakkas toimuma pidev koostöö maavalitsusega, kuna sealt jagati abivahendeid, sai nõu ja koostööd teha haridusosakonnaga, eraldati toetusi paljulapselistele peredele ja üksinda elavatele pensionäridele ning algasid igakuised sotsiaaltöötajate kohtumised. Igakuistel kohtumistel toimus näiteks ülestõusnud temade arutamine, sotsiaalalaltöötajad said nõu küsida, toimusid koolitused ja rollimängud, arengukava tegemine.

„Maavalitsus oli meil hästi tubli abiline, nõu saamiseks sai alati pöörduda. Virge Nurk, kes oli tubli eestvedaja, korraldas käimisi Soome, Taani ja Rootsi, et saaksime muude riikide sotsiaaltööga tutvuda.”

Koostööst maavalitsusega sai alguse Tiia seotus alaealiste komisjoniga, kus ta oli maakonna sotsiaaltöötajate esindaja. Komisjonis arutati küsimusi seoses lastega, kellel oli kalduvusi kuritegelikule teele sattuda ning selle ennetamiseks tegeldi lastega ning määrati mõjutusvahendeid.

„Seal jõudsime tõdemusele, et lapse karistamisega ei jõua kuhugi. Kui peres midagi ei muutu, siis ei muutu ka lapsega ning tegeleda tuleb hoopis lastevanematega.”

Ainsaks teenuseks oli Pajusi vallas koduhooldus, mis oli kolhoosidest omavalitsusse üle tulnud. Lisaks oli vallas olemas ambulatoorium ja hambaravi, mida inimesed külastasid. Üldiste teenuste puudumine Pajusi vallas viis Tiia erinevate teenuste ja võimaluste välja arendamiseni. Vägari külla saadud korterit hakati kasutama pesuruumina, kuhu osteti pesumasin ja kuivati, et inimesed saaksid riideid pesta. Pisisaarde saadud korterisse loodi mängurühmad, et lastele päevahoidu võimaldada. Lastele korraldati laagreid ning ehitati mänguväljakuid.

Tiia asus 1992. aastal töö ja pere kõrvalt Tallinna Pedagoogikaülikooli sotsiaaltöö haridust omandama. Sotsiaaltöoga praktiliselt kokku puutunud üliõpilastel oli suur roll õpingute edasi arendamises, kuna seeläbi selgusid teemad, mida tasuks õppetooli poolt rakendada. Tiia leiab, et õpingud olid küll rasked, kuid õpingute lõppedes omandatud rakenduskõrgharidus tasus end ära.

„Esimene aasta olid üldained filosoofilised. Sellisest sotsiaaltööst nagu täna on, ei olnud üldse juttugi, sest seadusandlust ei olnud.”

Tiia sai osa üle-Eestilisest sotsiaaltöötajate reisist Sloveeniasse, kus tutvuti lisaks asutustele ka vaatamisväärsustega. Koolitustest talle meeldisid kõige enam Tervise Arengu Instituudi koolitused, Helle Niidu koolitused ja Lea Tauli koolitused. Psühholoogilised nõustamised olid väga tähtsad, kuna seeläbi õppis Tiia, kuidas ennast säästa, maandada ja kuidas magada. Lisaks kutsus psühholooge ka lapsevanemaid koolitama, kuna see oli ainus abistamisvõimalus inimeste nõustamiseks ja lepitamiseks.

Kogu taasiseseseisvumise järgsel perioodil toimus Pajusi vallal suurema või väiksema eduga koostöö Põltsamaa valla, Põltsamaa linna ja Puurmani vallaga. Suurem koostöö algas 1998. aastal, millest sai alguse 4P-d. Üheskoos arendati teenuseid ning loodi asutusi. Koostöö algus ja lastekaitsetöötaja tööle võtmine andis Tiiale indu ametikohal edasi jätkata.

Tiia leiab, et algusaegadel töötamise juures oli positiivne näost-näku suhtlemine maavalitsuse ja sotsiaalministeeriumiga. Täna on kõik väga ametlik, juriidika on spetsiifiline ja sotsiaaltöötajate tegevusvaldkond on väga lai. 2017. aastal oli haldusreform, mille käigus ühines Pajusi Põltsamaa vallaga. Tänapäeval on Tiia Põltsamaa valla sotsiaalosakonna sotsiaaltöö peaspetsialist.

3.4 Meeri Ottensoni lugu

Meeri Ottenson töötas enne sotsiaaltööle asumist zootehnikuna ning hiljem asenduslüpsjana. 1992. aastal põllumajanduse erakätesse minemine põhjustas loomakasvatuse töö kadumist.

„Ühel päeval tuligi kolhoosiesimees siia sisse ja andis teada, et vallal on vaja jagada kohalikele inimestele abipakke, mis välismaalt tulnud olid. Mul oli siis sapikas [sõiduauto Zaporozets], jagasin neid pakke ja ega esialgu muud tööülesannet ei olnudki.“

Meeri töötas esialgu enda kodust, kus võttis ka kliente vastu, kuna vanas külanõukogu majas ei olnud ruumi. Tal puudus küll igasugune ettekujutus sotsiaaltööst aga siiski valdas Meerit tunne, et on sotsiaaltöötaja ametikoha peale loodud ja selleks terve elu elanud.

„Ma võin öelda, et lapsepõlvest peale on minu juurde tulnud ja enda muresid kurdetud. Kuidagi olingi loodud nagu selle eriala peale. Mu elutöö oligi selleks loodud, Tallinna Poliitehnilise Instituudi lõpetamine andis mulle oskuse projekte kirjutada, mida oli sotsiaaltöö ametikohal hiljem vaja.“

Tema esimesteks tegevusteks oli inimeste külastamine ja olukordadega kurssi viimine. Palju oli abiks eelnevas töökohas inimeste külastamine, mistõttu oli Meeril mingisugused teadmised inimeste olukordadest olemas. Mõne aja pärast hakkas Meeri mõisamaja keldri koridoris vormistama eluasemetoetusi, mille peamiseks tingimuseks oli eluaseme suurus. Suuresti sissetulekute arvestamist ei olnud, kuna inimesed olid töötuks jäänud ja sissetulekud puudusid. 4. aprillil 1994. aastal vormistati teda ametnikuks, kuna märgati seaduste tundmist.

Esialgu Meeri poole ei pöördunud, kuid teavitustöö tegemine viis selleni, et inimesed hakkasid abi saamiseks siiski pöörduma. Lisaks toetuste määramisele töötas Meeri otseselt klientidega, peamiselt lastega perede ja üksinda elavate pensionäridega. Kõige rohkem probleeme oli Torma vallas lastevanematega, kellel puudusid oskused laste kasvatamiseks ning kellel esines probleeme alkoholi liigtarbimisega. Väga palju pidi lapsevanemaid toetama, juhendama ja nõustama. Erinevad psüühiliste erivajadustega inimestega psühholoogide juures käimine ning puude taotlemine oli kasulik, kuna inimeste toimetulek paranes ja inimestel tekkis võimekus iseseisvalt toimetamiseks.

„Mälestusi on tegelikult palju, kõige rohkem on alkoholilembeliste naistega ja noh vanematega üldse. Mõnele sai viidud toidupakk, mille lapsed kohe ära peitsid, et ema või isa ei läheks alkoholi

vastu vahetama. Vahetati palju, oli kuulda ka kelkimisi, et näiteks lapse sukkpükste eest saadi ka pitsi viina. See oli ikka ahastusele viiv.”

Kõige olulisem sotsiaaltöötajana töötades on Meeri sõnul psühholoogiline tugi, mida ta ise läbi seminaride ja koolituste sai. Kohati küll tundus Meerile, et koolitustel ja seminaridel on nii palju käidud ja teadmised olid olemas, kuid siiski koolitaja suutis puudutada teemasid, mis olid vajalikud ja kasulikud. Meeri meenutas rootslaste poolt läbiviidud koolitust Jõgeval, mille põhiteemaks oli see, et lapse kasvatamine algab juba siis kui laps on ema ihus. Kahjuks paljud olukorrad, millega Meeri silmitsi seisis, olid seotud sellega, et lapsevanemad ei täitnud enda rolli laste elus.

Paljudel koolitustel ja üritustel käimine andis Meerile niivõrd palju teadmisi, et lisaks enda vallas ideede teostamisele, jagas ta informatsiooni ka naabervaldade sotsiaaltöötajatele. Kahju oli tal sellest, et ministeeriumirahvas seda kõike teadajatelt üle ei võtnud ning üleüldiselt kõikidele sotsiaaltöötajatele ei juurutanud.

Meeril oli võimalus Maavalitsuse korraldatud õppereisidel käia Soomes, Rootsis ja Taanis. Soomes käimise puhul meenub Meerile see, et märkas süsteemide imehead toimimist. Hooldekodu ja lasteaed, mida üheskoos külastati, olid koos. Meeri meelest toimis selline korraldus väga hästi, kuna lastel oli võimalus kuulata eakate jutte ning eakatel oli aega rääkida. Eakatele ning lastele oli ehitatud kõikide mugavustega ruumid.

„Imelised tingimused ja juba eelmisel sajandil, haruldane. Minu meelest sotsiaaltöö seadus oli nende järgi kirjutatud ja meil oleks ka tegelikult sellised võimalused saanud olla aga raha ei tulnud peale.”

Omavahel said Jõgevamaa sotsiaaltöötajad kokku maavalitsuse korraldatud igakuisel koosolekul, kus toimus üksteise informeerimine ja nõustamine. Lisaks oli valdade sotsiaaltöötajatel ka suhtlus telefoni teel, kui oli abi vaja juhendite või korralduste tegemisel.

Erinevate väliskülaliste koolitustel käimine ja ka välisriikide külastamine andis aimu, millised teenused on mujal ja üldse võimalikud, kuid vallavalitsus ja volikogu uuenduslike ideedega esialgu kaasa ei läinud. Vallal oli küll alati olemas fond hädaolukordadeks, kuid Meeri sõnul oli peamiseks

siiski toimetulekutoetus, kuna seda sai riigilt nii palju kui vajadust oli. Näiteks pakkus ta välja korterite loomise, et tuua kaugemalt kehvades tingimustes eakad kokku. Korterid sai Meeri alles 2001. aastal, üks oli meestele ja teine naistele.

Kurvaks tõsiasi jaoks oligi Meeri jaoks see, et vallavolikogust abi, toetust ja nõu suuresti ei saanud. Volikogudes on tema silmis kadedust palju ning talle on jäänud mulje, et kokku on tulnud, et üksteise vastu töötada. Oli ka olukordi, mil Meeri poole pöördus viimases hädas inimene toetuse saamiseks, kuid volikogu otsustas toetust mitte eraldada.

Sotsiaaltöötajate puhul oli Meeril selline tunne, et sotsiaaltööd olid asunud tegema kõige paremad inimesed. Tema jaoks oli väga oluline inimestest lugupidamine ja üksteise austamine. Meerit aitas väga palju vaeste ja hädaliste ning enda eest palvetamine ja kirikus käimine, kuna tundis peale seda, et hing oli puhas ja rahul. Sotsiaaltöö areng kohalikus omavalitsuses on tema meeles märgatav, kuid ta leiab, et võiks veel suurem olla. Lisaks sotsiaaltöötaja ametile oli Meeri tegev ka usaldustelefonis, millele said inimesed helistada ja enda muresid kurta. Ta on praegu Jõgevamaa Puuetega Koja asutajaliige ning revident.

3.5 Ene Tiia Krehhova lugu

Ene Tiia Krehhova töötas eelnevalt rõivatööstuses Marat 35 aastat ning kuna seal toimusid suured koondamised ja Ene Tiia jäi tööta, kutsus linnavalitsuse töötaja teda valda sotsiaaltööd tegema. Erialalt oli Ene Tiia õmblustehnoloog ning sotsiaalsete probleemidega oli kokkupuudet olnud vaid ametiühingu ja komsomoli liikmena. Olenemata teadmiste puudumisest valdkonna osas, otsustas ta pakkumise vastu võtta ning asus sotsiaaltöötaja ametikohale 1997. aastal.

Teadmiste täiendamiseks otsustas Ene Tiia tööle asumise aastal Eesti Haldusjuhtide Instituudis hakata õppima moodulõppe koolitusel “Sotsiaaltöö vallas ja linnas”. Toetust õppimiseks Ene Tiia riigi poolt ei saanud, mis teda väga tugevalt puudutas. Ene Tiia leiab, et spetsiaalsed õppimisvõimalused, söömine ja ööbimine oleks pidanud olema alati toetatud. Siiski Ene Tiia lõpetas Eesti Haldusjuhtide Instituudi moodulõppe 1999. aastal ning jäi õppeprogrammiga väga rahule.

Mustvee linnas oli Ene Tiia tööle asudes olemas 2 koolimaja, lasteaed, haigla ja polikliinik. Hiljem kui haigla suleti, loodi haiglabaasil hooldekodu. Sotsiaalkortereid ei olnud sel ajal kui Ene Tiia töötas ning seda ka mitte praegusel hetkel, kuna peamiselt on tegemist eramajade piirkonnaga.

Töö tegemiseks oli Ene Tiial esialgu ruum, kirjutuslaud, tool ja pastapliiats. Lisaks oli linnal olemas enne tema tööle asumist kolm koduhooldustöötajat. Ene Tiia asus kodukülastusi ning vastuvõtte tegema, mille käigus selgusid inimeste probleemid ja murekohad. Ta leiab, et piirkonnas muudatuste sisse viimine oli keeruline, kuna eestlasi ja venelasi oli pooleks ning nende seisukohad erinesid. Kõige rohkem mäletab Ene Tiia algusaegadest just inimeste suurt mure töö kaotamise ja väheste sissetulekute tõttu. Esialgu oli töötusega tegelemine kõige olulisem, kuna Marati Mustvee tsehh pandi kinni ning töökoha kaotas enam kui 300 inimest. Nii kujunes Mustvee valla rekordtöötus, linnas oli inimesi umbes 2500 ning töötuid oli üle 600.

„Sotsiaaltöötaja peab kaunis paksu nahaga olema. Hea oleks kui see nahk on nii kui hanel, kellel vesi mööda külgi maha jookseb. Iga kord ju ei jookse, midagi jääb sinna külge ka.”

Ene Tiia asus tööle, mil toimetulekutoetus ja eluasemetoetus oli ühendatud. Toimetulekutoetuse saamise eelduseks oli Mustvee vallas teatud arvu töötundide tegemine aktiveerimiskeskuses. Aktiveerimiskeskus oli väga oluline, kuna inimeste sotsiaalsed oskused paranesid või lausa tekkisid.

Ene Tiia toob välja seda, et inimesed ei pidanud abist lugu ning seetõttu esines tagasilööke. 1999. aasta pensionimuudatusega tegeles Ene Tiia kõige enam, kuna Mustvee linnas oli suur osakaal eakaid. Tema sõnul tuli esialgu kohale kolmandik eakatest, teine kolmandik tuli siis kui oli mure aga kolmas kolmandik ei tulnud mitte kunagi. Ene Tiia leiab, et igasugune abi tuleb vastu võtta ja abist mitte lugu pidamine ei kõlba.

Maakonna sotsiaaltöötajatel olid omavahelised suhted väga head, maavalitsuse kohtumistel kokku saades olid Ene Tiia sõnul kõigil ühised huvid ja mured. Üksteisega osati samastuda ning toetati, aidati ning anti nõu. Erinevate probleemkohtade puhul küsis Ene Tiia nõu ning positiivse vastukaja

puhul tekkis kindlustunne, et talitab õigesti. Kui midagi tehti sotsiaaltöötajana valesti, andsid naised samuti märku, et ära nii tee ning eksimust hakati mõistma. Volikoguga suhteid kirjeldas Ene Tiia kibedatena, kuna peamiste probleemidega ei saanud tegeleda väikese vallaeelarve tõttu. Ene Tiia tegeles lisaks sotsiaalsetele küsimustele ka tervishoiuga, haridusega ja kultuuriga.

Üleüldiselt leiab ta, et Haldusjuhtide Instituudi kõik koolitused olid väga head, kuna käsitleti seadusandlust, sotsioloogiat, suhtlemispsühholoogiat, sotsiaaltöö eetikat, sotsiaalpoliitikat, kohaliku omavalitsuse õiguslikke aluseid, sotsiaalnõustamist, ja psühholoogiat.

Tema silmis on kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöö muutunud vähe, kuna senini oleneb inimeste abistamine rahalistest vahenditest, mida suuresti väiksemates omavalitsusüksustes väga palju ei ole. Sotsiaaltöötajaid Ene Tiia austab ning teab, et kellelgi ei olnud esimestel aastatel kerge.

3.6 Tiiu Nettani lugu

Tiiu Nettan töötas enne sotsiaaltöö ametikohale asumist Jõgeva Riigimajandis kommertsdirektorina. Ta oli seal töötamise jooksul märganud, et jalgrattaga naine liikles küla vahel, keda kutsuti sotsiaaltöötajaks.

„Me keegi ei teadnud, mida see tähendab, mis ta siis teeb, missugused on tema tööülesanded, polnud õrna ettekujutust ka.“

Tiiu oli mingil määral sotsiaalse tööga kokku puutunud, majandis koostöös ametiühingutega pakuti näiteks transporti, aidati eluaseme parandustega, laste küsimustega, koolilõunarahadega. Inimeste abistamine ei olnud Tiiule võõras aga seda sotsiaaltööks ei nimetatud.

Majandite likvideerimine ja põllumajanduse ettevõtete erakätesse minemise tõttu seisis Tiiu kahe valiku ees: kas jätkata samas majandis madalamal ametikohal või lahkuda. Konkreetset sihti Tiiul ees ei olnud, kuid siiski otsustas edasi liikuda. Jõgeva vallavanem Toivo Ilves kutsus Tiiu sotsiaaltööspetsialistiks, kuna Riigimajandi direktor Indrek Raidmäe oli teda soovitanud.

Põhjuseid, miks Tiiu otsustas valla sotsiaaltöötajaks asuda, oli mitu. Tema jaoks oli kodupaik oluline ning lisaks sai kasutada enda vanemate ja õe tuge.

1998. aastal Jõgeva Vallavalitsusse tööle asudes jagas Tiiu kabinetti tollase peaspetsialistiga ning peamiseks tööülesandeks oli arvutisse andmete sisestamine ja klientidega suhtlemine. Peaspetsialist oli tööle asunud 1997. aastal ning paika pannud piirkondade süsteemi ning tegelenud abivajajatega. Tema lahkudes asus Tiiu peaspetsialisti kohale. Vallavalitsuse kolleege mäletab väga hea sõnaga, kõik olid toetavad ja vajadusel abistasid.

Tiiul puudusid oskused arvutiga töötamiseks, abiks oli juhend. Päevasel ajal tegeles Tiiu klientidega ning õhtuti luges X-tee programmi manuaali, õppis arvutit ja andmete sisestamist. Tublide kooliealiste laste kõrvalt oli Tiiul võimalus tööle pühenduda ka töövälisel ajal. Tiiule oli endise majanditöötajana teada abivajavad inimesed ja pered, kuna majandite ja valla territoorium kattusid.

“Samas oli kohaliku omavalitsuse dokumendisüsteem täiesti võõras. Mäletan, kuidas nägin vaeva sotsiaalvaldkonna dokumentide ette valmistamisel ja kui keeruline oli mõnikord valdkonna vajadusi ja seisukohti komisjonide ees kaitsta.”

Suureks abiks oli sotsiaalvaldkonna spetsialistide koolitusprogramm Haldusjuhtide Instituudis, kus Tiiu käis mitme kuu vältel paaril päeval kuus Tallinnas tudeerimas. Seal omandatud oskusi sai rakendada peaspetsialistina meeskonna kokku panemisel ja töö kujundamisel. Tiiu mõistis, et sotsiaaltöötaja on vahelüli klientide ja erinevate ametkondade ning võimaluste vahel.

Tiiu kureerida oli Siimusti lastekodu „Metsatareke“ ning sellega tegeldes ta mõistis, kui oluline on vaesuringi katkestamine lapseas. Vähekindlustatud perede laste silmaringi avardamiseks ja maailma näitamiseks korraldas Tiiu projektipõhiseid lastelaagreid. Laagreid toimus nii kohalikus piirkonnas kui ka Norras, Rootsis ja Soomes. Tiiule läksid enim südamesse ja jäid meelde lastega seotud probleemid: kõiksugused kohtuvaidlused, vanemate puhul sotsiaalsed oskuste puudumine laste kasvatamiseks, vanemate alkoholi liigtarvitamise probleemid ja laste eraldamised.

“Ma isegi ei teagi, kuidas ma niimoodi suutsin mitte murduda, sest oli ikka väga raskeid juhtumeid laste ja peredega. Eks ma arvan, et kolleegide abiga, südameilt ära rääkides ja teisega läbi arutades hakkab ikka kergem.”

Tiiu jaoks sai kiiresti selgeks lõhe ressursside ja tegelike vajaduste vahel. Ta kasutas kõiki võimalusi, et erinevate projektide abil lisaraha hankida. Lisaks probleemidele laste ja peredega, esines Jõgeva linnas palju töötuid. Tiiu alustas töötutele projektipõhiselt aktiveerimiskeskuse loomisega, et ärgitada inimesi ümber õppima ja uuesti töötama.

Tiiu jõudis arusaamisele, et elukogemus, praktiline igapäevatöö ja juhusliku erialakirjanduse lugemine on vaid osa professionaalsusest. Veel parema ja süsteemse töö tegemiseks otsustas pere ja töö kõrvalt 2000. aastal Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonda asuda. Õppimine oli täielikult tasuline, kuna Tiiu oli eelnevalt omandanud Eesti Põllumajanduse Akadeemias põllumajanduse eriala. Tema õpingud kestsid kuni 2007. aastani, kuna oli juhuseid, mil Ülikool ei saanud aineid anda õppejõude puudumise pärast.

„See oli keeruline aeg, kuid töö ja õppimine oli põnev ning pakkus rohkelt väljakutseid.”

Koostööd ja suhtlemist oli Tiiul kõige enam Jõgeva linna, Pajusi valla ja Palamuse valla sotsiaaltöötajatega. Lisaks läbi maavalitsuse kokkusaamiste ka teiste piirkondade sotsiaaltöötajatega. Maavalitsusega käis Tiiu nii Eesti mitmes spaas omaosalust makstes kui ka Taanis väljasõidul.

„Sotsiaaltöö algusajad olid toredad ja väga head ajad, sest oli palju võimalusi kolleegidega kokku saada ja silmast silma suhelda.“

Tiiu leiab, et tänapäeval on sotsiaaltöö dokumenteerimist väga palju, keskendutakse juhtumipõhisusele, reeglid on selgemad ja tegeletakse rohkem nõustamisega. Peamiselt oli Tiiu sotsiaaltöölt lahkumise põhjuseks just dokumenditöö rohkus ning kliendikesksuse kadumine.

„Mina olin tulnud sellest ajast, kus ma kuulasin inimese ära ja suhtlesin temaga, mitte ei hakanud kohe kribama. Vestlesin silmast-silma ja kuulasin ka muid muresid. Siis algas arvutisse kõige kirja panemine nagu perearstidel ning see ei olnud enam minu jaoks.“

4. Arutelu

Sotsiaaltöötajatega läbi viidud intervjuud võimaldasid kirja panna nende isiklikud lood, mis kõik kokku annavad aimu, kuidas hakkas sotsiaaltöötaja kohtade loomisega arenema sotsiaaltöö, mis väljakutsetega tuli silmitsi seista ning kuidas mäletavad need inimesed seda aega sotsiaaltöötajana.

Sotsiaaltöötaja ametikohad loodi eri piirkondades erinevatel aegadel ning piirkonniti ametinimetused erinesid. Näiteks Jõgeva linna loodi sotsiaalnõuniku ametikoht enne taasiseseisvumist 1991. aastal ning Mustvee valda loodi sotsiaaltöötaja ametikoht alles 1997. aastal. Sellest hoolimata olid probleemid ja väljakutsed, millega töötajad kokku puutusid, sarnased.

Sotsiaaltööle asujad olid erineva taustaga, esindatud olid riigimajandist, ühismajandist, tarbijate ühistust, kindlustusinspeksioonist ja rõivatööstusest üle tulnud inimesed. Enne sotsiaaltööle siirdumist ei olnud tulevastel sotsiaaltöötajatel võõras inimestega töötamine ja nende abistamine ning olemas olid isikuomadused, mida sotsiaaltöötaja ametikohal vaja läks. Kõigi tööle asumine oli väliselt juhuslik, kuid ilmselt oli sotsiaaltöökäes vajalikke isikuomadusi märgatud ka teiste inimeste poolt, sest pakkumine uuele töökohale tuli otse tuttavalt või valla töötajalt tuttava inimese soovitusel.

Esimestel sotsiaaltöötajatel puudus ülevaade sotsiaaltöö olemusest ja selle tegemisest, aga see ei saanud takistuseks ametikohale asumisel. Teadmised ja oskused omandati läbi täiendkoolituste nii Eestis kui ka Põhjamaades (Rootsis, Taanis, Soomes) ning läbi sotsiaaltööhariduse. Välisriikide koolitusi korraldas sotsiaalministeerium ja maavalitsus, nende käigus said töötajad visiooni sotsiaalhoolekande arendamiseks enda omavalitsusüksuses. Koolituste läbi kujunesid välja tihedad suhted ja koostöö Jõgevamaa kohalike omavalitsuste ja ka välisriikide omavalitsustega. Kõigi töötajate lugudest tuleb ka välja, et nende jaoks olid väga olulisel kohal maavalitsuses korraldatud igakuised sotsiaalvaldkonna töötajate koosolekud, kuhu tulid kokku kõikide omavalitsuste sotsiaaltöötajad ja hooldustöötajad. Seda koostööd hindasid kõik intervjuudes osalejad kõrgelt, sest koosolekud olid alati konstruktiivsed ning aitasid tööd teha paremini läbi kogemuste vahetamise. Esimestele sotsiaaltöötajatele oli suureks toeks ka sotsiaalministeerium, kus oli võimalus kohal käia ning nõu küsida.

Päris nullist siiski kõigil sotsiaaltööd alustada ei tulnud, sest ka nõukogudeaegsetes kolhoosides ja sovhoosides märgati inimeste toimetulekuraskusi ja olukordi ning nende probleemidega tegeleti. Lisaks tulid majanditest valla alluvusse üle hooldustöötajad, kes jätkasid eakate kodudes käimist ja abistamist.

Valdavalt oli sotsiaaltöötajate esimeseks tegevuseks inimeste ja olukordade kaardistamine, mida tehti läbi kodukülastuste. Rõhk oli algusaastatel toetuste jagamisel, teenuseid abivajajate abistamiseks oli vähe. Lastega peredele ning ükski elavatele pensionäridele jagati välisriikidest saabunud humanitaarabi toiduainete ja riiete näol ning sotsiaalministeeriumi poolt eraldatud sularaha. 1994. aastast said sotsiaaltöötajad hakata inimeste toimetulekut mitmekülgsemalt toetama ning ajapikku lisandus ka muid sotsiaaltoetuseid.

Tol ajal laialt levinud töötuse ja vaesusega kaasnesid ka teised suured probleemid: alkoholism, kehvad elutingimused, kodutus. Kõige raskemaks nimetasid sotsiaaltöötajad lastega seonduvaid olukordi, kuna lapsed elasid kehvades elutingimustes ning olid jäetud hoolitsuseta. Probleemide lahendamiseks alustati vastavalt enda piirkonna vajadustele ja võimalustele erinevate teenuste loomisega. Loodi sotsiaalkortereid, hooldekodusid, lasteaedaid, varjupaikaid ning pakuti sotsiaaltransporditeenust. Mõnel omavalitsusel oli juba varasemast ajast olemas lastekodu ja hoolekodu, kuid mõnel ei olnud midagi. Vastastikku kasutati ka teiste omavalitsuste loodud teenuseid.

Tagasi vaadates tollast aega leiavad sotsiaaltöötajad, et sotsiaaltöö tegemine oli algusaegadel väga keeruline ning lähtuma pidi enda sisetundest, teadmata, kas langetatud otsused olid õiged. 90ndaid tänapäevaga võrreldes leidsid kõik osalejad, et bürokraatiat ja dokumenteerimist on päris palju juurde tulnud, mille tõttu võib vahest juhtuda, et inimene kaob selle tagant ära. Intervjuudes osalejad hindasid eriti sotsiaalhoolekande süsteemi ülesehitamise ja sotsiaaltöösse sisseelamise aega väga huvitavaks ja loominguks ning leidsid, et tänapäeval on sotsiaalvaldkond liialt reglementeeritud.

Eesti töömaailmas valitses tol ajal suur ebakindlus, palju töökohti oli kadunud ning võimalus asuda uude ja põnevasse ametisse oli teretulnud. Sotsiaaltööle tulek oli intervjuudes osalejatele suur

karjääri- ja elumuutus. Nende lood näitavad, et nad ei kahetsenud oma otsust ja jäid pikaks ajaks ametile truuks.

Kokkuvõte

Minu töö eesmärgiks oli koguda ja talletada lugusid Jõgevamaa sotsiaaltöö algusaegadest läbi esimeste sotsiaaltöötajate silmade. Püstitasin järgmised uurimisküsimused:

1. Mida jutustavad esimesed sotsiaaltöötajad sotsiaalhoolekande loomisest kohtadel?
2. Mis motiveeris inimesi, kes sotsiaaltööd tegema asusid?
3. Kuidas toimus enda koolitamine sotsiaaltöötajaks?

Andmete kogumiseks viisin läbi poolstruktureeritud intervjuud kuue sotsiaaltöötajaga. Intervjuude analüüsi tulemusena leidsin olulisemad teemad, millest kõnelesid kõik osalejad. Neid teemasid aluseks võttes koostas inimesi iga sotsiaaltöötaja oma loo: kuidas nad sotsiaaltööle tulid, esmased tegevused, abistamismeetodid, koostöö, ameti õppimine koolitustel ja kõrgkoolis. Nendest lugudest joonistus välja tollaste sotsiaaltöötajate koondportree ning oli võimalik kirjeldada keskkonda, milles tööd alustati.

Lugudest tuli välja, et kõigis piirkondades oli algusaja suurim probleem töötus ja vaesus, mis omakorda tõi kaasa teisi sotsiaalseid probleeme: alkoholism, puuduses elavad lapsed. Selleks, et inimesi oleks võimalik üldse abistada, asuti kõigepealt oma piirkonnas kaardistama abivajavad inimesed. Esialgu keskenduti toetuste määramisele, kuna riik eraldas selleks raha, ning teenused hakkasid lisanduma ajapikku vastavalt vajadusele ja võimalustele. Tegeleti ka humanitaarabina saabunud toiduabi ning riiete jagamisega.

Sotsiaaltööle asuma motiveeris võimalus inimesi abistada. Abistamine ei olnud esimestele sotsiaaltöötajatele võõras, mingil määral oldi sotsiaalse tööga kokupuuteid olnud ka varem – see andis julguse väljakutse vastu võtta.

Sotsiaaltööle asudes puudus esimestel sotsiaaltöötajatel ettekujutus ja teadmised, mida täpsemalt tegema tuleb hakata. Esimesed kogemused saadi tööd tehes ja teadmisi koguti läbi täienduskoolituste nii Eestis kui ka välismaal ning sotsiaaltööharidust omandades.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et esimesed sotsiaaltöötajad olid tänase sotsiaaltöö teerajajad, nad on oma tegevuse üle uhked ning soovivad sellest rääkida. 1990ndate aastate sotsiaaltöötajate mälestusi tuleb kindlasti edasi koguda ning avaldada.

Kasutatud kirjandus

Ames, N. ja Diepstra, S. (2019). Oral History Studies. B. Thyer (toim), *The Handbook of Social Work Research Methods* (lk 397-413). SAGE Publications. DOI: [10.4135/9781544364902](https://doi.org/10.4135/9781544364902)

Carr, D. (1986). Narrative and the Real World: Argument for Continuity. *History and Theory*, 25(2), 117-131. DOI: [10.2307/2505301](https://doi.org/10.2307/2505301)

Eesti NSV kohaliku omavalitsuse aluste seadus. (1989). Riigi Teataja. Kasutatud 17.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/30673>

Eesti Vabariigi omandireformi aluste seadus. (1991). Riigi Teataja. Kasutatud 17.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/1032866>

Ewijk, H. Van. ja Wilken, J. P. (2018). Sissejuhatus. *Sotsiaaltöö*, 20. aasta juubeli erinumber, 6-7.

Graham, J. R. ja Al-Krenawi, A. (2019). Historical Research. B. Thyer (toim), *The Handbook of Social Work Research Methods* (lk 493-503). SAGE Publications. DOI: [10.4135/9781544364902](https://doi.org/10.4135/9781544364902)

Haldusreform kohaliku omavalitsuse valdkonnas - strateegia. (2001). Siseministeerium. Kohaliku omavalitsuse osakond ja Regionaalarengu osakond.

Höbejärv, H. (2000). Minu igapäevatöö. *Sotsiaaltöö*, 2, 27-28.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. (1993). Riigi Teataja I. Kasutatud 16.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013006>

Kõre, J. (2018). Poliitika suuna muutumine Eesti sotsiaalhoolekandes: viimase saja aasta kogemus. *Sotsiaaltöö*, 4, 8-15.

Leppik, E. (1995). Eesti hoolekande ajaloolisi arenguhooni. R. Kreem (toim), *Sotsiaaltöö teooria ja praktika* (lk 53-54). Tartu: Eesti Sotsiaaltöötajate Koondis Lääneriikides.

Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., Zilber, T. (1998). Narrative Research: Reading, Analysis, and Interpretation. *Applied Social Research Method Series*, 47, 8. SAGE Publications.

Longhurst, R. (2016). Semi-structured interviews and Focus Groups. *Key Methods in Geography*, 3, 143-154. SAGE Publications.

Lorenz, W. (2007). Practising history: Memory and contemporary professional practice. *International Social Work*, 50(5), 596-612.

McAlpine, L. (2016). Miks kasutada narratiivi? Lugu narratiivist. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 4(1), 32–57. DOI: <https://doi.org/10.12697/eha.2016.4.1.02b>

Niinemets, A. (2001). Sotsiaaltöö eriala Tallinna Pedagoogikaülikoolis: õppetöö kvaliteet ja lõpetanute kutsekindlus. *Sotsiaaltöö*, 4, 41-44.

Otsus haldusreformi läbiviimisest Eesti NSVs. (1989). *Riigi Teataja*. Kasutatud 15.07.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/28057>

Päll, P. (2019). Haldus- ja asutusüksuste terminid. *Õiguskeel*, 3, 64-68.

Raudla, H. (2002). Kodaniku raamat. Tallinn: Siseministeerium.

Reisch, M. (1988). The Uses of History in Teaching Social Work. *Journal of Teaching in Social Work*, 2(1), 3-16. DOI: 10.1300/J067v02n01_02.

Rämmer, A. (2014). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. *Valimi moodustamine*. Kasutatud 18.05.2021, <https://samm.ut.ee/valimid>

Selg, M. (2007). Võrgustikutöö, juhtumikorraldus ja supervisioon – kolm päästvat ideed Eesti lastekaitse erialadiskursuses. Eesti Sotsiaalteaduste Aastakonverents VII, Tartus 23.-24. novembril 2007.

Sirotkina, R. ja Kiik, R. (2005). The Development of Social Work as a Speciality and the Profession in Estonia. *Social Work & Society*, 3(1), 128-133.

Sotsiaalhoolekandeseadus. (1995). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 04.04.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12854001>

Statistikaameti kodulehekülg. (i.a). Kasutatud 19.05.2021, https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik_rahvastikusundmused_sunnid/RV104

Stearns, P. N. (1998). Why Study History? *American Historical Association*. Kasutatud 02.04.2021, [https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/historical-archives/why-study-history-\(1998\)](https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/historical-archives/why-study-history-(1998))

Tiit, E. M. (2000). *Sotsiaaltöötajate ja -hooldajate vajadus eestis. Hetkeolukord ja tulevikunägemus*. Uringuaruanne. Tartu-Tallinn: EV Sotsiaalministeerium.

Toimetulekupiiri suuruse kehtestamine ja väikese sissetulekuga perekondadele toimetulekutoetuse andmine. (1994). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 12.04.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/30181>

Trumm, A. (2010). Kuidas vaesust mõista, määratleda ja mõõta? - Vaesus Eestis. Tallinn: Statistikaamet.

Tulva, T. (1996). *Eesti sotsiaaltöö kujunemisest murranguperioodil*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Tulva, T. (1993). Sotsiaaltöö olemus ja taasloomine Eestis. *Haridus*, 3, 12-17.

Vabariigi sotsiaalhooldussüsteemi ümberkorraldamise kohta. (1991). Riigi Teataja. Kasutatud 19.05.2021, <https://www.riigiteataja.ee/akt/24123>

Vöörmann, R. (2003). *Eesti üleminekuraskused*. Kasutatud 20.05.2021, http://www.estonica.org/et/Eesti_uleminekuraskused/

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

Sissejuhatus

1) Uurimuse sisu tutvustamine

Viin läbi bakalaureusetööd teemal “Sotsiaalhoolekande ülesehitamine Jõgevamaa näitel”. Antud lõputöös keskendun taasiseseisvumise perioodile, mil sai alguse sotsiaaltöö eriala. Uurin, mis toimus ajal kui sotsiaaltöö tekkis, mida mäletavad esimesed sotsiaaltöötajad ja teised seotud asjaosalised. Lisaks ka, mis motiividel asuti tööle ning, mis hilisemalt motiveeris õppima ning töötama.

2) Vajadusel enese tutvustamine

3) Konfidentsiaalsuse tagamine

Salvestan diktofoniga uurimise käiku selleks, et tulemusi analüüsida ning tõlgendada. Intervjueeritavate nõusolekul kajastan enda töös nende täisnimesid, kuna intervjuudest selgub materjal on ajalooline ning annab informatsioonile väärtust juurde. Uurimise käigus kogutud andmeid ning helisalvestisi kasutan transkriptsioonide valmistamiseks, igasuguse info kaasamine analüüsi vaid intervjueeritava nõusolekul.

4) Tulemustega tutvumine

Peale intervjuude läbi viimist on transkriptsioonide kirja panemine ning analüüs. Enne analüüsimist ja arutelu saavad intervjueeritavad enda intervjuu transkriptsiooniga tutvuda, vajadusel muuta ja täiendada ning anda enda nõusolek antud info kasutamiseks töö analüüsis.

Tulek sotsiaaltööle

- Kuidas saite sellisest võimalusest teada?
 - Et luuakse ametikohad, otsitakse töötajaid jne.
 - Miks ettepanek tehti?
 - Miks arvasite, et sobite?
 - Millal see toimus?
 - Eelnev töökoht
 - Mis põhjusel võtsite pakkumise vastu?

- Milline oli teie varasem kokkupuude sotsiaalsete probleemidega?
 - Töölasele
 - Eraeluliselt
- Millisena kujutlesite sotsiaaltööd enne ametikohale asumist?

Kuidas oli alustada

- Sotsiaaltöö korraldamine
 - Kuidas oli?
 - Kes toetas?
 - Mis abistas?
- Millised olid töötingimused omavalitsuses?
- Millised ettenähtud tööülesanded?

Mälestused esimestest tööaastatest

- Mida mäletate esimestest tööaastatest kõige enam?
- Mida tegite inimeste aitamiseks?
- Mis moodi teenuseid loodi? Mis võimalusi üldse olid?
- Mis oli olemas?
- Millised teemad olid päevakorras?
- Millised probleemid vajasisid enim tähelepanu?

Koostöö ja vastastikune toetamine

- Kellega tegite kõige enam koostööd?
 - Kes nad olid?
 - Kellelt nõu küsisite?
- Milline oli koostöö naaber kohalike omavalitsuste vahel?
- Kuidas mõjutas üleriigiline korraldamine teid, mida panite kõrva taha?

Maakonna ja üleriigilised kokkusaamised, infopäevad

- Rääkige maakonna ja üleriigilistest infopäevadest
- Milliseid kokkusaamisi erinevate piirkondade sotsiaaltöötajatega oli veel?

- Äkki meenub mõni mälestus?

Hariduse omandamine ja/või täienduskoolitus

- Õppimine pidev protsess
 - Jutusta enda õppimisest, meelde jäänud hetkedest
- Kus ja millal omandasite sotsiaaltöö hariduse?
 - Ja/või milliseid täienduskoolitusi saite?
- Jutusta koolitustest, meelde jäänud hetkedest
 - koolitused välismaal?

Kuidas on iseseisvuse ajal muutunud kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöös? Peamised erinevused alguse ja tänapäeva vahel.

- Mida oleks algusajast õppida või rakendada tänapäeval? Mida igatseksite tagasi?

Mida veel soovite lisada? (Mida ma ei taibanud küsida)

Lõpetamine, tänamine.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Margit Orma,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

“Esimeste sotsiaaltöötajate lood”,

mille juhendaja on Marju Selg,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Margit Orma
28.05.2021